

კავკასია

(LE CAUCASE)

დამოუკიდებელი ეროვნული აზრის ორგანო

L'adresse de l'administration : 73, rue Froidevaux, Paris (14').

№ 10 (17)

ო კ ტ ო მ ბ ე რ ი

№ 10 (17)

უ ი ნ ა ა რ ს ი :

- რ. გაბაშვილი — „მიუნხენის“ გეზი.
 გ. ჭაჭიაშვილი — ჩეხოსლოვაკიის გაკვეთილი
 ვლ. ო. — დიდი სახელმწიფონი
 დინარელი — მიუნხენი და ჟენევა
 მიხეილ კეღია — პასუხი „კავკასიელ ჯეელისაგან“ ბ-ნ ჟორდანისას
 „ხანდაზმულ“ კარისკაცს
 ვლ. ემუხვარი — ჩემს ბრალმდებელთ
 დ. საღირაშვილი — ერთი უცნაური კორესპონდენციის გამო
 შოთა ბერეჟიანი — სოშო (მენშევიკ შავიშვილის ორი მოხსენება)
 გ. ჯაყელი — ვახტანგ მაჩაბელი (ნეკროლოგი)
 დამსწრე — „კაუკაზიშე ფერტრაუენშტელლე“-ს დაარსება
 ბერლინში
 გ. ჯაყელი — ბიბლიოგრაფია: ზ. ავალიშვილი, „თეიმურაზ პირველი
 და მისი პოემა წამება ქეთევან დედოფლისა“.
 რ. გ. კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია

„მიუნხენის“ გეზი

მიუნხენის შეთანხმება, მიუხედავად მის შემდეგ მსოფლიო პრესის ატეხილი განგაშისა, ის ჯვარედინია, საიდანაც ევროპისა და მსოფლიოს პოლიტიკამ სხვა გეზი მიიღო. ენკენისთვის ბოლო დღეები უნდა ჩაითვალოს ისტორიულ დატათ, როცა გათავდა, დიდი ომისაგან მიყენე-

ბულ ქრილობათა განკურნება, — პაციფისტურ სიტყვიერებასა და „ერთა ლიგის“ ზმანებათა რიგით რომ გამოიხატებოდა — და დაიწყო ახალი ხანა, ხანა ჯანსაღ ერთა ჯანსაღი პოლიტიკისა. ჯანსაღმა ერმა იცის, თუ რაზეა დამყარებული ზავი და რა არის საჭირო ომისათვის. ოცი წლის პაციფისტური ზღაპრები — მხოლოდ ნანინა იყო გულუბრყვილო მოქალაქეთათვის ამღერებული და ლოკვა, ომში მიღებულ ქრილობებისა.

მიუნხენში თავმოყრილმა ოთხმა ლომმა სთქვეს და იგრძნეს: დღეიდან ერთმანეთს ვეღარ მოვატყუებთ და, როგორც ყოველთვის იყო, დღესაც არის და იქნება მუდამ: „ძალა აღმართსა ხნავსო“! „ნებამ დაფარცხოს თავდაღმართი“-ოს დღეები დასრულდა. ეს კანონიერი, ბუნებრივი და ყველა მოთამაშესათვის ერთნაირად ცნობილი და სავალდებულო „წესები პოლიტიკურ თამაშისა“, ერთნაირად პატიოსნად ესმით, როგორც „დემოკრატებს“, ისე „დემოკრატიის მოწინააღმდეგეთ“.

მაგრამ მიუნხენის მნიშვნელობა სხვაგანაცა სცემს: მიუნხენმა ცხადჰყო, რომ მოსკოვი მუდამ „ჩამწყობი“ (ტრიშორ) იყო პატიოსან თამაშში და ... გარედ დასტოვეს. პოლიტიკაში კი „გარედ დატოვებას“ უზომო შედეგები შეიძლება მოჰყვეს. და უფრო მალე, ვიდრე მოსალოდნელი იყო, ასეთი შედეგების მანქანა დაიძრა კიდევ: მეორეხარისხოვანი სახელმწიფონი სხვანაირად ლაგდებიან. გაზეთებმა მოგვიტანეს ჯერ სასენსაციო „ამბავი“, რომელიც ხვალ, შეიძლება, რეალობად იქცეს და „ბერლინ-რომის ღერძი“, ან ჩატეხოს, ან გამობრძმედილ ფოლადად აქციოს.

ეს ამბავი, დოქტორ ფრანკის განცხადებაა: „ჩრდილოეთ ზღვიდან შავ ზღვამდე ეკონომიური (?) ხაზი აღდგენილია: ჩვენ მივალწიეთ შეთანხმებას იუგოსლავია, ბულგარეთ, ოსმალეთთან“-ო.

ოსმალეთის აღმდგენ ათათურქს, შეუძლიან მშვიდათ და გულმართლად წარუდგეს თავის წინაპართ, მის საყვარელ სამშობლოს ვეღარავინ გადასთელავს, რადგან დემოკრატიული ინგლისიც და ტოტალიტარული გერმანიაც თანაბრად დაიმეგობრა.

ვიქონიოთ იმედი, რომ ჩვენი ქკუის კოლოფებიც მიხვდებიან როდისმე, რომ ლომთა ქიდილში არ არის ხელსაყრელი, ერთს დაუწუნო იდეოლოგია, მეორეს რეჟიმი, მესამეს კუდი, მეოთხეს ფაფარი?

ლეკვი ლომისა მაშინაა ღირსი ლომობის, როცა ესმის, რომ ჯერ ლეკვია; და ლომივით ბოხი ხმით ღრიალი ჯერ ლომობა არ არის.

კავკასიელთ, მრავალ საუკუნეთა მანძილზე, მრავალი ბასრი ბრჭყალი მოგვხვედრია, მაგრამ დღემდე ცოცხლად და სახის შენახვით მოგვიღწევია; მიუნხენიდან მორჭმით წამოსული ფალავნების შორეული პერსპექტივები ბევრს აგვიტოკებს გულსა, მაგრამ თავბრუ არ უნდა დაგვახვიოს, თუ გვინდა კავკასია კავკასიელთათვის და არა გადამთიელთათვის.

რ. გაბაშვილი

ჩეხოსლოვაკიის გაკვეთილი

ჩეხოსლოვაკია, როგორც ვერსალის პირმშო „ლ'ეტა კროკოდილ“ აღარ არსებობს.

მის ნაცვლად თითქოს იქმნება ახალი ნამდვილი სახელმწიფოებრივი ერთეული, აშენებული ერთა თვითგამორკვევის პრინციპზედ.

შეგნებულ, შორსმჭვრეტელ ჩეხისთვის სექტემბრის „კატასტროფა“ (თუ კი კატასტროფად ჩავთვლით) მოულოდნელი არ იქნებოდა. ალბად ის კარგად ითვალისწინებდა, თუ რა ხიფათს უმზადებდა ქვეყანას ისეთი ეთნიური სიჭრელე, დიდ სახელმწიფოთა შეჯახებისას.

ხელოვნურად შორეულ ისტორიულ საზღვრებში მოქცეულს, სხვისი მუდმივი მფარველობა სჭირდებოდა და დანგრევის შიში, 20 წლის მანძილზედ, მისი ეროვნული ენერჯის დაქსაქსვას იწვევდა.

მოსალოდნელია, სექტემბრის „კატასტროფა“ მიანიჭებს ბუნებრივ განვითარების გზაზედ დადგომის ძალას, საერთაშორისო ოჯახში საკუთარ ადგილის დამკვიდრებისა და თავისუფლად ამოსუნთქვის საშუალებას. ამის იმედს იძლევა მისი უკანასკნელი მიზანშეწონილი მოქმედება, რითაც მსოფლიოს სიმპატია მარტოოდენ საკუთარ ძალაზედ დამყარებით სამართლიანად დაიმსახურა.

„სხვისთვის თავგანწირვა“, „ხარაკირი“ და სხვა ქათინაური, რომლითაც მას უხვად ამკობს უცხოეთის პრესსა მისთვის ვერაფერი ნუგეშია. მან კარგად დაინახა „მეგობრების“ ფასი და რომ ... ქარის მოტანილი ქარსავე მიაქვს!

ცვალებადია პატარა ერის ბედი. თუ დღეს ჩეხოსლოვაკია მაინც არსებობს და ჩვენსავით უცაბედად არ დაიღუპა, მიეწერება არა მარტო ევროპის გამოფხიზლებას და დამშვიდების სურვილს, არამედ რაც მთავარია, ჩეხია მოსალოდნელ ქარიშხალს დახვდა, როგორც მომწიფებული ერი, ღრმა ეროვნული შეგნებით და პოლიტიკურ მომზადებით შეიარაღებული და, მსხვერპლ-გაღებამდე ამაღლებულმა, შესძლო დათმობა, როგორც ძველად ქართველებსაც სჩვევიათ: „სადაც არა სჯობს, გაცლა სჯობს — ვაჟკაცი მამაციისაგან“.

ამ მხრივ, ჩეხოსლოვაკია დაფასებისა და პატივისცემის ღირსია. მან დაამტკიცა, რომ არც ერის წარსულის „ტაბულა რაზად“ გამოცხადებაა სწორი და არც მის ეროვნულ ორგანიზაციის მომზადებას ჩაუვლია ფუჭად, ჰაბსბურგთა იმპერიის წიაღში „შევარდენის“ სახით, მომავალ სახელმწიფოს საფუძვლად რომ გაუხდა.

სასურველი იქნებოდა — ჩეხია იყოს მირონცხებული წინამორბედი ამ გარდატეხის ხანაში, როდესაც ერთა თვითგამორკვევის პრინციპი პლატონიურ სურვილთა სფეროდან უკვე გამოდის და ხორც-შესხმულ ფორმებში ყალიბდება.

ერთად ერთი იმედი ჩვენებრ მცირე და ჩაგრულ ერისათვის.

ჩეხოსლოვაკიის ბედი ჩვენთვის აღმზრდელობითი მნიშვნელობის კარგი გაკვეთილია და მომავლისათვის დაუფასებელი სამსახურიც უნდა გაგვიწიოს.

რამდენად სუსტი და მერყევია, თუმცა საყოველთაოდ მიღებული, უსამართლობაზედ აშენებული საქმე, სხვისი იმედით ცხოვრება, თუ რა შედეგს იძლევა სხვისივე იმედით გაღვიძებული მადა, ყველანი ვხედავთ. რამდენი ქართველი გამოიტანს ამ ამბებიდან შესაფერ დადებით დასკვნას? ვინ არის მართალი, ვინაა მტყუანი, ამის დაფასებას არც არავინა გვკითხავს და არც ჩვენი საქმეა.

პირიქით, მომხდარ ამბების ჩაკვირება, შესწავლა და საქართველოსათვის გამოყენება კი შეადგენს ჩვენს პირდაპირ მოვალეობას.

იქნებ ეხლა მაინც ჩაუფიქრდნენ 4 დეკემბრის (1937 წ.) ტიტულებიანი ორატორები თავიანთ შეცდომას და გადაავლონ თვალი კიდევ ერთხელ მათ უმწეო და სამარცხვინო რეზოლუციას „ბისტროდან ბისტროში“ რომ დაატარებდნენ. იქნებ სხვამ მაინც დაინახოს რამდენად მავნე და უსამართლოა უმეცარი ჟურნალისტების ისტერიული ჩხავილი კავკასიაში ქართველების გეგემონიის დამყარების აუცილებლობაზედ და ჩვენ ეროვნულ ღალატზედ — ჩეხოსლოვაკიის ამ გაკვეთილის შემდეგ.

კავკასიური დასის მიზანი იმ თავითვე იყო და დღესაც არის — კავკასიას ასცდენოდა ჩეხოსლოვაკიის ბედი და საერთო ენერგია ერთი გზით, ერთი მიზნისაკენ მიემართა ყველას სასარგებლოდ. ამოცანა, რომლის სიძნელე მხოლოდ ჩვენს შეუგნებლობას უდრის. ნუთუ ეროვნულ მომზადების ნიშნად ჩაითვლება მეზობელ ერის ჩაგვრით დამუქრება? და არა პირიქით, მათ შორის ნდობის და პატივისცემის დამყარება და განმტკიცება!...

რა ხანგრძლივი საქმე გაკეთებულა ტრაქტატების, პაქტების საშუალებით, თუ მათ არ აკავშირებს ურთიერთშორის კეთილი ფსიქოლოგიური განწყობილება, ურომლისოდ ფუჭია „გეოპოლიტიკაც“ და სხვა ამგვარი უსულო, ჩვენთვის უცხო ტერმინოლოგია.

საერთო საქმე ითხოვს წევრისაგან მსხვერპლს, და მით უმეტეს იმათგან, ვისაც მეტი შეგნება, მომზადება და მომწიფება აქვს. ასეთი მსხვერპლი საერთო საქმეში არას დროს არ იკარგება, პირიქით, გაძლებს საპატიო ადგილსაც უთმობს.

ამის შეგნება ითხოვს არა სიტყვიერს, არამედ ნამდვილ ეროვნულ სიმწიფეს, რომელიც საუბედუროდ ჯერ კიდევ ბევრ ჩვენთაგანს აკლია.

კავკასიის მთლიანობა უშუალოდ გამომდინარეა მასში შემავალ წევრთა შეგნებისა და ეროვნულ მომზადებისა. ამას კი დრო, მტკიცე სურვილი და მუყაითი მუშაობა სჭირდება. სანამ თვითეული ჩვენთაგანი წარმოადგენს ინტერნაციონალების საცდელ მინდორს, სანამ ურა პატრიოტიზმი არ დაუთმობს ადგილს გონიერ ნაციონალიზმს, ჩვენ ვერ მივალწევთ ვერც ცალკეულ მიზნებს და ვერც აუცილებელ მორალურ მთლიანობას მეზობელთა შორის.

ორმოცი წლის მწარე გამოცდილებამ გვაჩვენა რომ ამის ხელის შემშლელი მუდამ სწორედ შინაური და გარეშე ინტერნაციონალური

ძალები გამოდგნენ, რომელნიც თითქო სწორედ ამის ხელის შემწყობნი უნდა ყოფილიყვნენ.

დღეს, ეროვნულ გაღვიძების ხანაში, ერთსა და მეორესაც ერთი გზა დარჩენია — გზა ბენეშისა.

გ. ჭაჭიაშვილი

დიდი სახელმწიფოანი

ტრადიულ ატმოსფერაში მიმდინარეობდა ევროპის ცხოვრება უკანასკნელ ხანებში. ათასი შიშის აღმძვრელი ხმები გავრცელდა. დაძინებისას, ადამიანს შეიძლება ეფიქრა, რომ გამოიღვიძებდა უკვე ომიანობისას. ეხლა ხომ არაა საჭირო ომის გამოცხადება, იგი მოულოდნელად იწყება.

მაგრამ რა არის მიზეზი ასეთი დაჭიმულობისა? არსებობს თუ არა აუცდენელი მიზეზები მსოფლიო სისხლის ღვრისა, რომელიც, ეხლანდელი ტექნიკის მიხედვით, გაცილებით უარესი იქნება იმაზედ, რაც წარსულ ომში მოხდა მთელი ოთხი წლის განმავლობაში?

სუდეტ გერმანელთა მდგომარეობა ჩეხოსლოვაკიაში? ასეთი თუ ისეთი საზღვრები ამ რთულ და ხელოვნურ სახელმწიფოსი, ვერსალისა და სხვა ხელშეკრულებათა ავტორებმა რომ შექმნეს?

ნუთუ ეს ისეთი დიდი ამბავია, რომ ჩეხოსლოვაკიის „სტატუსქვოს“ უნდა შეეწიროს კაცობრიობის სიმდიდრე, კულტურა, მშვიდობიანი განვითარება და ათეული მილიონი საუკეთესო, ჯანსაღი, რჩეული ახალგაზრდობისა?

აი, რამ ჩააფიქრა პასუხისმგებელი პოლიტიკური ხელმძღვანელები; რამ გააფრინა პირველად სამოცდაათ წლიანი მოხუცი, სულით და ხორციით ძლიერი ჩემბერლენი, კონტინენტის სიღრმეში. „ჩვენი კეთილი მოხუცი ჩემბერლენი!“

და მსოფლიომ თავისუფლად ამოისუნთქა. ქარიშხალს ამოვარდნა არ დასცალდა. რწმენით ღვთიურ განგებისადმი, ლოცულობდნენ მორწმუნენი ყველა ტაძრებში და ურწმუნონიც მიხვდნენ, რომ ომი აღარ იქნება, ინციდენტი ამოიწურება ადგილობრივ და გამოინახება საშუალება მსოფლიო სასაკლავოს აცდენისა.

მაგრამ სადაა ძირეული შეცდომა ევროპიული პოლიტიკისა, რომლის გამო თითქმის ყოველი სადაო საკითხი ცალკე სახელმწიფოსი, ადვილად იწვევს გამწვავებას მსოფლიო საშიშროებამდე? ნუთუ ევროპიელ კულტურულ ერებს, მის ხელმძღვანელ დიდ სახელმწიფოთ, არ შეეძლებათ გამონახონ დაახლოვების გზები და დაუპირდაპირონ ხელოვნურ იდეოლოგიურ ბლოკებს, ბუნებრივი მისწრაფება მშვიდობიან გადაჭრისაკენ ძირითადი საკითხებისა საერთაშორისო პოლიტიკაში?

ჩვენ ვფიქროთ რომ ეს ამოცანა დაუძლეველი არ არის.

**

მორჭმული და უპრიანად ამაყია დიდი ბრიტანეთი. ყველა ოკეანეზე, ზღვაზე, ნავთსადგურებში, სრუტეებსა და არხებში ამაყად ფრიალებს მისი დროშა, როგორც სიმბოლო ძლიერებისა და მორჭმულობისა; მდიდარია მისი სახელმწიფო საჭურჭლე; კარგად და მაძლრად, თბილად და კმაყოფილებითა სცხოვრობს ყოველი ინგლისელი მსოფლიოს ყველა კუთხეში, საცა მისი საქმე ან ოჯახი არის. ყოველი ინგლისელი უზრუნველყოფილია თითონ და ჩამომავლობისათვისაც კეთილდღეობით. კმაყოფილება ერთნაირად უწევს ყველა ფენებსაც საზოგადოებისა და ხშირად ვერც კი იტყვი, გარეგნობის მიხედვით, თუ რომელ კლასს ეკუთვნის.

მორჭმულია და ამაყობა შეუძლიან თავისი მდგომარეობითა და წარსულით, მომხიბლავი და სიცოცხლით სავსე საფრანგეთი. მრავალსაუკუნოვანი, სახელოვანი ისტორია აქვს, სავსე გამარჯვებათა რიგით, როგორც მშვიდობიან ისე საომარ ასპარეზზედ. პარიზი — ეს ნამდვილი ქალაქი-მნათობია, საუკუნოებით არ დაუკარგავს შარავანდედი, ერთერთი ცენტრია მსოფლიო ცივილიზაციისა, ქალაქი მჩქეფარე სიცოცხლისა, მეცნიერებისა, ხელოვნებისა. საფრანგეთს შეუძლიან აიტანოს შინაგანი პოლიტიკური გამწვავებანი, ასეთია მისი თავისუფლების მოყვარე ტრადიცია. მან იცის რომ გაჭირვების დროს, ყველა დავა დავიწყებას მიეცემა, რომ ყოველი ფრანგი, როგორც უნდა იყოს მისი მრწამსი ან ანგარიში ეხლანდელ მთავრობასთან, გამოვა სამშობლოს დასაცავად და გამოიყვანს თავის უნცროს ძმებსა და შვილებს. და საფრანგეთიც ძალიან, ძალიან მდიდარია. მას უფლება აქვს იყოს უხვი, მას არ სჭირდება აღრიცხვა პურის ყოველი ლუკმისა, ძვლისა, კონსერვის ყუთისა. იგი ხუმრობს და ოხუჯობს, მისგან შორსაა აზრი, რომ ცხოვრება — ტრადედიია.

მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ, რომ საფრანგეთს, როგორც დიდ ბრიტანეთს, უჭირავს მსოფლიოში საუკეთესო კოლონიები და გზები უკეთესიცა აქვს — აფრიკის დიდი ნაწილი აქვე, გვერდზედ აკრავს. და როგორი საუცხოვო, მოსავლიანი ქვეყნები. კარგად და მაძლრად სცხოვრობს საშუალო ფრანგი, შეუქმნია რა საუკეთესო მსოფლიოში ხელოვნება საჭმელისა, ჰარმონიული როგორც მუსიკა; არ შეუძლიან წარმოიდგინოს, თუ როგორ შეიძლება სუფრაზედ არ იყოს სიუხვე ხორცეულისა, მწვანეულისა, ყველისა, პურისა, კარგი ლიტრა წითელი ღვინისა. ბედნიერია, მდიდარია საფრანგეთი.

**

მაგრამ მშვენიერია, მასთან მომხიბლავი, მზიური იტალიაც.

რომი — აკვანია ევროპიული კულტურისა, თვით ევროპიულ მეცნებებისა ძლიერ სახელმწიფოსი, მტკიცე კანონიერებისა. ლათინური ენა იყო ენა ყველა მწიგნობარისა, მეცნიერების მსახურთა, საუკუნოე-

ბის გასწვრივ; რომის იურისტების ჩაყრილია საძირკველი მთელი ჩვენი უფლება-შეგნებისა. ვენეცია, გენუა და სხ. მოვაქრე ქალაქებმა საშუალო საუკუნოებში, შექმნეს მსოფლიო ვაჭრობა, აქამდის შემონახული ცნებათა და დაწესებულებათა რიგებით წარმოებისა, ვაჭრობისა და კრედიტის დარგებში. ხელოვნებაში — ესაა მუზეუმი სურათებისა და მარმარილოსი, ჰიმნი უკვდავი, ტკბილი იტალიური მელოდიებისა.

იტალია სცხოვრობდა სრული სიცოცხლით, სტკბებოდა სიამით, მას დაავიწყდა რომ ამ სიამეთ დაცვა სჭირია, რომ იგი დაქუცმაცებულია და უმწიერო შეიარაღებულ და მებრძოლ მეზობელთა წინაშე. და აი, გაჩნდნენ პატრიოტები გამაერთიანებელნი, რომელთა ჯაჭვი და რიგი დასრულდა დიდი ბელადის წარმოშობით, რომელმაც წამოსწია იტალია პირველ რიგებში, ხელახლა შემოსა კეისართა მორჭმულობისა და სიდიადის სამოსელით და მიილტვის გაუთანასწორდეს კეთილდღეობით და სიმდიდრით ძლიერთ და მდიდართ.

მუსოლინის საქმე ჯერ დასრულებული არ არის, მაგრამ მან მაინც სთქვა, რომ აბაშეთის დაპყრობის შემდეგ, იტალია გადადის დაკმაყოფილებულთა მდგომარეობაში. ყოველშემთხვევაში, მისი ეროვნული საზღვრები ჩამოყალიბებულია.

*
**

ახლა, როგორ მდგომარეობაშია და სამუდამოდ უნდა ყოფილიყო ვერსალის ხელშეკრულების ძალით, ასეთივე დიდი, მხოლოდ უფრო მრავალრიცხოვანი და არა ნაკლებად ღირსეული კაცობრიობის წინაშე — გერმანია? დიდებული კულტურული წარსული, ძლიერი, საზღაპრო ზრდა უკანასკნელ საუკუნის მანძილზედ, მაღალი ტრადიცია ამაყი ეროვნული სულისა და გამოცდილი სამხედრო ძალისა. გერმანიის წვლილი საკაცობრიო კულტურაში, დიდია; შეიქმნა იგი მონათესავე და ერთი ენის ტომთა ნაწილებისაგან, რომელთაც ცალცალკეც ჰქონდათ ნაირნაირი შემოქმედების ჰენია. უკანასკნელ ათწლებში არაჩვეულებრივი ჯავშანით შეიმოსა. დიდი ომის წინ გერმანიამ მსოფლიო ბაზარზედ მოიპოვა წარმოებისა და ვაჭრობის სივრცეები ოკეანეთა და ხმელეთზედ. ინიციატივის სული, ჩაფიქრებული გონება, მოძრავი კაპიტალი, ახალგაზრდული, გამბედავი პატრიოტიზმი — ყველაფერი ეს დისციპლინით და შეთანხმებით ექვემდებარებოდა მიზანს, მოეპოვებია შესაფერი ადგილი სამშობლოსათვის, მზის ქვეშე.

განა შესაძლებელია ეფიქრათ, რომ ასეთი ქვეყანა ერთხელ და სამუდამოდ ჩაიჭედებოდა ქალაღზე დაწერილ განაჩენში, რომლითაც ნახევრად მშიერს, მოსაწყენს და უიმედოს უნდა ევლო დღიდან დღემდე? რომ შესაძლებელია დამონება ამ ამაყი, მოუსვენარი სულისა, ისეთივე დიდი ერისა, როგორნიც იყვნენ თვით შემქმნელნი ამ ახალი პირობებისა? რომ დადგება საათი, როცა კვლავ აღსდგება ეს მღევი და გაისწორებს წელსა?

აი, სად არის ძირითადი შეცდომა, რომელსაც დიდ ხანს ჯიუტად იცავდნენ და რომლის ცნობას ეხლათ ხვდებიან.

მორჭმულობა და სიმდიდრე დიდი ბრიტანეთის და საფრანგეთის უდაოა, იტალია თითქმის გზაზეა თავის სახელმწიფოებრივ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება-მოთხოვნილებაში, მაგრამ გერმანიას არ დაუსრულებია ეროვნულ შემოკრებისა და ძალთა გაერთიანების ეტაპიც. ნუ თუ შესაძლებელია ვიფიქროთ, რომ გერმანელი შეურიგდება სამუდამოდ, რომ იანგარიშოს ყოველი ნაქერი კარტოფილისა, ლუდის ყოველი ყლუპი, ყოველი ჟანგიანი ლურსმანი? რომ იყვეს ყველაზედ დარიბი ერი ევროპაში, მომწყვდეული როგორც ციხეში, შეკვეცილი საზღვრებით და უფლება აყრილი საითმე გაიწიოს? რომ მუდამ დაემორჩილოს შეძახებას: ხელი იქით! რომ ყოველი ინიციატივა დაუმორჩილოს საერთო კონტროლს?

ვიდრე არ გამოიძებნება გზები და საშუალებანი, რომ ყველა ასეთ საკითხებში შეთანხმება მოხდეს ევროპის დიდ სახელმწიფოთა შორის, — ქვეყანა მუდამ ჟამს, ყოველ დღე, ყოველ წუთს იქნება ისეთ დაჭიმულ მდგომარეობაში, შიშისა და ზარის ქვეშ, რასაც განვიცდით უკანასკნელ წლებში, უკანასკნელ თვეებში. და რაც დრო გადის, უფრო და უფრო მეტად. ომის სუნი მუდამ იტრიალებს და მოსწამლავს ყოველი შემოქმედებისა და ნორმალური მშვიდობიანი ცხოვრებისა და სიხარულის საშუალებას.

ამოტანა კი შეიძლება გადიქრას, თუ მიუდგებით არა დაძალებისა, აკრძალვისა და ბრძანების გზებით, არამედ ნამდვილი სურვილით დიდი სახელმწიფოებისა — იყვნენ თანასწორნი, ეროვნული ცხოვრების დადგინებაში და განვითარების შესაძლებლობაშიაც.

ჩეხოსლოვაკიის საკითხი ერთი ფურცელთაგანია ახალი ისტორიის წიგნში, ჩვენ თვალწინ რომ იშლება. მისი გონივრული გადაწყვეტა მხოლოდ გავლენის სფეროთა გამიჯვნით შეიძლება დიდ ევროპულ სახელმწიფოთა შორის, რომელზედაც დამოკიდებულია საკითხები ომისა და ზავის. რაღა თქმა უნდა ამაში დაინტერესებულნი არიან შუა ევროპის ყველა სახელმწიფონი, მაგრამ ჩვენ ეხლა ვლაპარაკობთ დიდ სახელმწიფოთა მორიგებაზედ.

როგორც ეტყობა, უკანასკნელი დღეების დაჭიმული კრიზისის შემდეგ, შეგნება, ჯერ ბუნდოვანად, მაგრამ მაინც შესამჩნევად — ამ გზას ადგება. დიდი სახელმწიფონი ევროპისა ერთად დაიწყებენ დიდი საკითხების გადაწყვეტას, ერთად არსებობისას, და არა მსოფლიო მუქარით ყოველ ცალკე შემთხვევაში, არამედ თანასწორუფლებიანი შეთანხმებით.

არის კიდევ ერთი, მეტად დიდი და დამახასიათებელი ნიშანი ნამდვილი და არა მხოლოდ მოჩვენებითი გამოფხიზლებისა: მოსკოვი სრულიად განდევნილია ევროპის დალაგებაზედ მომავალ მოლაპარაკებათა რიგიდან. მოსკოვს აღარც კი იგონებენ.

ჩვენ უკვე გვიხდებოდა ამაზედ ლაპარაკი „კავკასის“ ფურცლე-

ბზედ. მოსკოვი იზოლიაციაში ექცევა ევროპულ პოლიტიკის ხელ-
მძღვანელთაგან, უფრო და უფრო შორს სწევენ ევროპის საქმეებიდან.

აღბად თითონ პრაგაზიაც მიხვდნენ, დაუნახეს თვალნათლივ, თუ
რა ფასი აქვს მოსკოვის დაპირებათ და სამხედრო დახმარებას და მოს-
კოვს არ უყურებდა იგიც უკანასკნელ ხანებში. ეხლა ჩეხელები იძულებ-
ბულნი იქნებიან, უკანა რიცხვით, შეიგნონ საბედისწერო შეცდომები,
მეზობლებისაგან ჩამოშორებულ, ამპარტავან და გამომწვევ პოლიტი-
კისა.

და თუ ეროვნულ თვითგამორკვევის პრინციპი დაიდება საძირ-
კვლად ტერიტორიალურ ახალ გამიჯვნისა, მოსამართლედ კი არა, სა-
სამართლოს სკამზედ უნდა დაისვას მოსკოვი, რომელსაც თავისი მზა-
კვრული და სისხლიანი უღლის ქვეშა ჰყავს ათეული მილიონობით და-
პყრობილი და დამონებული ხალხი, რომელთაც ბუნებრივი და წმინდა
უფლება აქვთ თავისი ბედი თითონ განაგონ. ევროპის აღმოსავლეთი —
აი ის ტერიტორია, რომელიც აუცილებლივ მოითხოვს ახალს გადამიჯ-
ვნას. ევროპის ისტორიის ახალი ტომის ფურცლები, მხოლოდ იწყო-
ბენ ეხლად გადაშლას.

და ჩვენ გვინდა ვირწმუნოთ, რომ ევროპის დიდი სახელმწიფონი,
იპოვიან ბოლოს და ბოლოს საერთო ენას, რომ თანდათან, სცნობენ რა
ერთმანეთის სწორუფლებიანობას, მორიგდებიან და საფუძველს ჩაუ-
ყრიან საერთაშორისო უფლებასა და წესიერებას ხანგრძლივის ვადით.
იპოვიან ბოლოს და ბოლოს საერთო ენას, რომ თანდათან, სცნობენ რა ერ-
თმანეთის სწორუფლებიანობას, მორიგდებიან და საფუძველს ჩაუყრიან
საერთაშორისო უფლებათა და წესიერებას ხანგრძლივის ვადით.

ვ. მ.

მიუნხენი და ჟენევა

ქალაქ მიუნხენში ერთმანეთს შეხვდნენ დემოკრატიული ინგლი-
სის და საფრანგეთის პირველი მინისტრები და ტოტალიტარული გერ-
მანიისა და იტალიის მეთაურნი.

ორი, ერთი მეორის მოწინააღმდეგე რეჟიმი. ორი, ერთი მეორეს-
თან შეუთანხმებელი დოკტრინა.

ერთის მხრით უწმინდესი დემოკრატიული მოძღვრებით ნასა-
ზრდოები ნევილ ჩემბერლენი და იაკობინურ პრინციპებზედ და ტრა-
დიციებზედ აღზრდილი ედუარდ დალადიე, და მეორეს მხრით, ანტი-
მარქსისტული ფალავანი, გერმანიის ფიურერი ადოლფ ჰიტლერი და
ახალი რომაული დისციპლინის მამამთავარი ბენიტო მუსოლინი.

სხვადასხვაობა რეჟიმთა, მოძღვრებათა და პიროვნებათა შორის.

მიზანი ამ დიდი და ისტორიაში თითქმის უპრეცედენტო დარბაზო-
ბისა, — ვერსალის ხელშეკრულების წყალობით, ჩეხო სლოვაკიის საზ-

ღვრებში მოქცეულ გერმანელ უმცირესობის საკითხის მშვიდობიანი გადაწყვეტა იყო.

ამ წერილის საგანს არ შეადგენს არც მიუნხენის დარბაზობის ორგანიზაცია და არც იქ მიღწეული შეთანხმების გარჩევა. ვსთქვათ მხოლოდ, რომ ზემოდ აღნიშნულ განსხვავებათა მიუხედავად, შეთანხმება მოხდა და ოთხთა დარბაზობამ, ომი და მისი საშინელებანი ააცდინა კაცობრიობას.

აღსანიშნავია ამ დიდ ისტორიულ მომენტში, ის მეტად შესანიშნავი გარემოება, რომ ტრადიციული ძველი დიპლომატიური წესი და ტექნიკა, უფრო ძლიერი და მიზანშეწონილი აღმოჩნდა, ვიდრე კოლექტიური ლაზღანდარობა და იმპროვიზაცია შვეიცარიის ტბის ნაპირად.

წარმოგიდგენიათ თუ რა მოხდებოდა, მიუნხენის დარბაზობის მაგივრად, ეს საკითხი ერთა ლიგის ახალ სასახლეში დაესვათ: ორატორთა გაუთავებელი რიგი ტრიბუნის წინ. დელ-ვაიო, მადარიაგა, ტიტულესკო, ტატარესკო, კროფტა, ჰოდზა, ველინგტონ კუ, აბაშეთის წარმომადგენელი ხავარიატე და სხვა მრავალი. შემდეგ ერთმანეთის მოწინააღმდეგე რეზოლუციათა შეთანხმება „ა ლა პოლიტიკის“, ერთი სიტყვით, იმდენი დროს დაკარგვა, რამდენიც საჭირო იქნებოდა, რომ საკითხი ერთა ლიგის გარეშე გადაწყვეტილიყო.

ის, რაც ჩეხოსლოვაკია - გერმანიის კონფლიქტის საქმეში მიუნხენის დარბაზობამ ერთ დღეში გააკეთა, იტალია - აბაშეთის კონფლიქტში ჟენევის ორგანომ იმდენ ხანს ათრია, რომ აბაშეთმა სული განუტევა და რომაულმა ხმალმა ლიგის გარეშე გადასჭრა ეს კონფლიქტი. ზედმეტი არ იქნება დაუმატოთ, რომ აბაშეთის ბედი სულ სხვა იქნებოდა, რომ ტრადიციული დიპლომატიის გზით გადაეჭრათ ეს საკითხიც. ლავალი-ჰორის მაშინდელი შეთანხმება, უარყოფილი ლიგის ენტუზიასტების წყალობით, ამის საკმაო საბუთს იძლევა.

ამ მაგალითმა და მიუნხენის დარბაზობის დადებითად დამთავრებამ უკანასკნელი ლახვარი ჩასცა ერთა ლიგის პრესტიჟს და მისი არსებობის მიზანშეწონილობას. ეს ჭირვეული მომაკვდავი მოულოდნელი მსხვერპლია მიუნხენის დარბაზობისა.

იმდენად, რამდენად ჩვენი გამომცემლობის პირობები ნებას მოგვცემენ, შევეცდებით გავარჩიოთ მიზეზები ლიგის ამ საბოლოო კრახისა.

ერთა ლიგა პირველად შეიქმნა ვუდრო ვილსონისა და ამერიკის დემოკრატიის იდეალისტური ფანტაზიისა. ისე როგორც ფრანგი მოაზროვნე ჟან-ჟაკ-რუსო, ვუდრო ვილსონი და ამერიკელი დემოკრატიის მამამთავრები დარწმუნებულნი იყვნენ ადამიანის ბუნების კეთილშობილებაში და, რადგანაც ერები ამ კეთილი ბუნების ადამიანთა კრებულს შეადგენენ, საჭიროა იმ უარყოფით მოვლენებთან საბრძოლველად, რომელსაც განვითარება და ცივილიზაცია უნერგავს, შექმნა ერთი მსოფლიო ავტორიტეტისა და კაცობრიობის დიდის ენტუზიასმით და ნებაყოფლობით დამორჩილება ამ ავტორიტეტსაო.

სამარადისო ზავი, თხა და მგელი ერთად სძოვსო.

ეს პროექტი სამარადისო ზავისა და მსოფლიო ავტორიტეტისა წარედგინა ვერსალში შეკრებილ ომის ლიკვიდატორებს.

ომის საშინელებანი კაცობრიობას თვალწინ ედგა. ძაძით შემოსილი მგლოვიარე დედები, თეთრი ჯვრებით შემკული ველები — ომის შემოქმედების საზარელ სურათს წარმოადგენდა.

არავის უფიქრია ისტორიაში ჩაეხედნა. არავის მოსვლია თავში რუსოს დიდი შევირდების, ვერნიოს, რობესპიერის, დანტონის და მათი საქმის ბედზედ ჩაფიქრებულებიყვნენ; საერთაშორისო ძმობის მირაჟის განხორციელება იმპერატიულ აუცილებლობად ეჩვენებოდათ. გაბატონებული სლოგანი: „ნონ, ჟამე პლიუ სელა“ იყო. და „მსოფლიო ავტორიტეტი“, ეს დიდი იდეალისტური ფანტაზია, მოწინააღმდეგეს ვერ პოულობდა.

იყო მხოლოდ ერთი მოხუცებული; მისი ბიოგრაფია გვასწავლის, რომ მის ცივ გონებას იშვიათად ესტუმრებოდნენ გრძნობები. ის დაიბადა და აღიზარდა დიდ საერთაშორისო და სოციალურ კონფლიქტთა ეპოქაში. მისი კერძო ცხოვრების ზოგიერთმა დრამატიულმა ხანამ, რუსოს შეცდომანი დაანახვა. ადამიანებს კარგად იცნობდა, ჟან-ჟაკური კეთილი ბუნების ლეგენდის მაგივრად, ადამიანის ბუნების რეალობას სჭვრეტდა. ეს ადამიანი, საფრანგეთის პირველი მინისტრი ჟორჟ კლემანსო იყო. ისტორიის ირონია სწორედ იმაშია, რომ ვერსალის კონფერენციაზედ, საზავო მაგიდას უსხდნენ იდეალისტი ვილსონი და რეალისტი კლემანსო.

„ბებერი ვეფხვი“, როგორც მას უწოდებდა საფრანგეთის ხალხი, ირონიულს ღიმილით ისმენდა ვუდრო ვილსონის კეთილშობილ ფანტაზიას და გონებაში ანგარიშობდა, თუ როგორი რეალური გამოყენება შეიძლებოდა ვილსონის სულიერი პირმშოსი. და სწორედ აქ არის ის პრაქტიკული და რეალური ფუნქცია, რომელიც კლემანსომ დაავალა ერთა ლიგას: **ვერსალის ხელშეკრულების დარაჯობა.**

გამოვიდა შემდეგი: ერთის მხრით, ფანტაზიური ვილსონი, საერთაშორისო სამართლიანობის დამყარების უფლება მოსილადა ხდის ლიგას. მეორეს მხრით, რეალისტი კლემანსო: ვერსალის ხელშეკრულების დარაჯობას ავალებს; ხელშეკრულების მთლიანად, მისი სამართლიანი თუ უსამართლო ნაწილით. კლემანსომ კარგად იცის, რომ ლიგა ამ მოვალეობას ვერ შეასრულებს და ადრე თუ გვიან ამ თავის მოვალეობის დუალიზმს გადაჰყვება, მაგრამ ფიქრობს: სადამდინაც გასძლებს, გასძლებსო.

ერთა ლიგის დაარსების პირველ წლიდანვე ამ ორი მოვალეობის კონფლიქტი აშკარა შეიქმნა: საქართველო და კავკასიური ერები ითხოვენ ლიგის წიაღში თავის ადგილს, მათ სურთ მსოფლიო სამართლიანობის ავტორიტეტის მფარველობის ქვეშ მოექცნენ. უარი: „სიშორის გამო, ამ ქვეყნების დაცვა ძნელია“. პირველი ჩაქუჩი ლიგის უნივერსალობას. მანჯურის პრობლემა: ჩინეთი თხოულობს, თანახმად

ქენევის ორგანოს პაქტისა, დაცვას. ლიგა გზავნის კომისიას და მისი რეზოლუციით კმაყოფილდება; შედეგი? ჩინეთი ჰკარგავს მანჯურიას. აბაშეთი თხოულობს დაცვას იტალიისაგან, შედეგი? იტალია ხდება იმპერიად და ერთა ლიგის წევრი აბაშეთი ამ იმპერიის ნაწილი.

ერთა ლიგის ვილსონური მოვალეობა „საერთაშორისო სამართლიანობა“, განისვენებს ქენევის სასაფლაოზედ — „კეთილი იყოს ხსენება მისი“.

ქენევის ორგანო უფრო მტკიცე აღმოჩნდა თავის მეორე მოვალეობის დაცვაში, ე.ი. ვერსალის ხელშეკრულების დარაჯობაში. ავად თუ კარგად, მან მიუნხენის დარბაზობამდე უდარაჯა ამ ხელშეკრულებას. ლიგის დამსახურება აქ დიდი არ არის, ამ ხელშეკრულების დაცვა მრავალ ერთა პირად ანგარიშს წარმოადგენდა. ზოგიერთს ამ ხელშეკრულებამ თავისუფლება მოუპოვა და თან სხვებთან ერთად მეზობელის მიწა-წყალი წაართვა. ზოგიერთს, გუშინ კიდევ სხვის მონა-მორჩილს, პირველ ხარისხოვან სახელმწიფოს მადა გაუხსნა. ერთნი ამ ხელშეკრულებაში მუდმივ მშვიდობიან და კმაყოფილ ცხოვრების საწინდარს ხედავენ, მეორენი, ზღვაზედ თუ ხმელეთზედ მათი ჰეგემონიის დაკანონებას. მაგრამ 1938 წელი ფატალური აღმოჩნდა ლიგისათვის: „საერთაშორისო სამართლიანობის“ პრინციპი დაეჯახა „ვერსალის ხელშეკრულების დარაჯის“ მოვალეობას. ორჭოფობის გაგრძელება შეუძლებელი იყო და ლიგაც სწორედ ამ კონფლიქტს გადაჰყვა თანა.

მოხდა ვერსალის ხელშეკრულობის იურიდიული (და არა უნილატერალური) რევიზია; მსოფლიო მოსამართლეს და ვერსალის ხელშეკრულობის დარაჯს ჰკუთვნა არავინა ჰკითხა ვერსალში შობილი ჰაბუკა გარდაიცვალა.

თუ ვინმესთვის საჭირო არის, მაქსიმე ლიტვინოვს ტრიბუნა სხვაგან მოუძებნონ და რუსულ ფაშას კოკაინის საწინააღმდეგო პოლიციას ლემანის ტბის ნაპირად აგებული სასახლე არა სჭირია.

მაგრამ, საინტერესოა, თუ რას „ფიქრობენ“ ამაზედ ბ.ბ. ევგენი გეგეჰკორი, გიორგი გვაზავა და ალექსანდრე ასათიანი, მათი ერთა ლიგის დამცველი ემიგრანტული საზოგადოებით.

დინარელი

პასუხი „კავკასიელ ჯეილისაგან“

ბ-ნ ჟორდანიას „ხანდაზმულ“ კარისკაცს

ბ. რაფიელ ინგილო მეტად განურისხებია ჩვენი ჟურნალის თიბათვის ნომერში მოთავსებულ წერილს, სადაც მცირე საყვედური ვკადრეთ ბ. ჟორდანიას და მისი პოლიტიკის თავგამოდებისათვის. ჩვენს, მის მიმართ მოკრძალებით მიმართვის საპასუხოდ, ბ. ინგილომ უკადრის ეპიტეტებით შემკული წერილი გვიძღვნა „დამ. საქ.“ მკათათვის ნომერში.

ცუდი მაგალითია, ბ. ინგილო, „ხანდაზმულისაგან“ — „ჯეილისათვის“. ხოლო მე სურვილი არა მაქვს თქვენს მკვახე კილოს მივბადო. შევეცდები კი მარტივის ენით თქვენი ლაშქრობის ნამდვილი მიზეზი გამოვამჟღავნო.

თქვენი და ძმათა თქვენთა ჩვენს წინააღმდეგ წარმოებულ კომპანიაში, არაფერ შუაშია არც ჩვენი „თურქოფილობა“ არც ქართული ტერიტორიების გაბოძება და ამ ფაქტით ჩვენ მიერ ჩადენილი „დიდი ლალატი“. ჩვენს სხვა და სხვა გამოცემებში გამოქვეყნებული წერილები და საბუთები ყოველთვის ნათელყოფენ თქვენს ბრელდებათა უსუსურობას. თქვენი და მსგავსთა თქვენთა ჩვენ წინააღმდეგ პატრიოტულ პოზაში დგომა, სულ მცირე, — უადგილოა.

დრო კი არის „ხანდაზმულებსაც“ გამოექეჟათ ყური და სინამდვილის ანალიზით, საქართველოსათვის უფრო მიზანშეწონილი გზები ეძებნათ, მაგრამ ეტყობა, 1921 წლის კატასტროფის შედეგად საქართველოდან უცხოეთში გადმობხვეწილ ემიგრაციას, მოვლენათა ელვის სისწრაფით განვითარებამ დაუკარგა უნარი შექმნილ მდგომარეობის ანალიზისა და ეროვნულ უბედურების მიზეზების გამოკვლევისა.

ეროვნული კატასტროფა, ჩვენი გეოგრაფიის, და რუსეთ-საქართველოს ძალთა განწყობილების ფატალურ დასკვნად ესახებოდა ემიგრაციის დიდ უმრავლესობას. საქართველოს მარქსისტული მთავრობა, სინამდვილეში ავტორი და პასუხისმგებელი ამ ეროვნულ ტრაგედიისა, ემიგრაციას ჯერ კიდევ რალაც ჯვარცმულ სიმბოლოდ მიაჩნდა. ფხიზელი გონებით ფაქტების შეფასების უნარის მქონე ემიგრაცია იმ თავითვე გასწყვეტდა ყოველგვარ კავშირს და იზოლიაციას მოუხდენდა ჩვენი ქვეყნის მტრის ხელში მიმცემ მთავრობას. სინამდვილეში კი ამ მთავრობასთან კიდევ იწერება პაქტები და ამ პაქტებს ხელს აწერენ ე.წ. ეროვნული პარტიების წარმომადგენელნი.

დიდი დრო დასჭირდა ემიგრაციას, ამ საღათას წილიდან გამოსულიყო, ფატალიზმისათვის თავი დაეღწია და ჩვენი ერის ტრაგედიის ნამდვილ მიზეზებს ჩასწვდომოდა. ამ მხრივ, დაუფასებელი სამსახური ერთობ საქართველოს და კერძოდ ქართულ ეროვნულ ემიგრაციის აზროვნებას ბ. ზ. ავალიშვილმა გაუწია. თავის წიგნით „საქართველოს დამოუკიდებლობა“ მან უარყო ქართლის ბედის ფატალური უკუღმართობა და, წარსულის განხილვით, მომავლის გზა გვიჩვენა. ბ-ნმა ზურაბმა ცხადპყო მიზეზები ჩვენი დამარცხებისა, გამოააშკარავა დამნაშავენიც.

მოუსმინოთ თვით ბ-ნ ზურაბს: „საქართველოს მთავრობა, გამოსული რევოლუციიდან, იყო უფრო მეტად მთავრობად სოციალური დემაგოგიისა, ვიდრე ორგანოდ დემოკრატიული და ნაციონალური პოლიტიკისა. მას მართებდა და ადვილიც იყო გამხდარიყო აგეთი, მაგრამ ეს არ მოხდა“.

რადგანაც ეს არ მოხდა, ამ მთავრობის საშინაო და საგარეო პოლიტიკამ საქართველო დაღუპა ... ბ. ზურაბ ავალიშვილის უღმობელ-

მა კრიტიკამ საქართველოს შემთხვევითი მართვლები გაანადგურა, ხოლო ჩვენ, დანარჩენთ — მომავლის იმედი დაგვისახა.

ბ. ზურაბ ავალიშვილის მიერ მოცემულ ანალიზიდან პრაქტიკული დასკვნების გამოტანა, ქართულ ეროვნულ პარტიების მეთაურებს და პარტიების გარეშე მყოფ ქართველ ნაციონალისტებს ედოთ ვალად.

ეს მოვალეობა გულისხმობდა ქართული მარქსიზმის და მისი ემანაციის, საქართველოს მთავრობისა და ქართულ ეროვნულ ძალებს შუა ყოველივე კავშირის გაწყვეტას, ქართული ეროვნული ძალების ორგანიულ გაერთიანებას და ერთ ახალ, გონიერ მეთაურობის შექმნას. ამ ახალ მეთაურობას უნდა გაებათილებინა საქართველოს დამარცხებული მთავრობა და თვით შესდგომოდა ქვეყნის ბედზედ ზრუნვას. მკრთალი ცდები ასეთი პოლიტიკისა იყო კიდევაც 1925 წლიდან.

1925 წელს, ქართველი სტუდენტების ინიციატივით, არსდება პატრიოტული ორგანიზაცია „თეთრი გიორგი“. ამ ახალგაზრდათა ორგანიზაციას თავიდანვე ფაშისტური ელფერი ეძლევა. ანტიპოდი ქართული მარქსიზმის, ეს ორგანიზაცია პირველ დეკლარაციითვე სასტიკ ბრძოლას უცხადებს მარქსიზმს, როგორც ანტიეროვნულ იდეოლოგიას. ეს ორგანიზაცია მაინც უნდა დამდგარიყო მარქსისტებთან ყოველივე კავშირის გაწყვეტის ნიადაგზე. მაგრამ იმდენად ძლიერი აღმოჩნდა მარქსისტებთან მთლიანობის შემცდარი ტრადიცია, რომ ვერც ეს ორგანიზაცია განთავისუფლდა იმთავითვე ამ სენისაგან. ამ ორგანიზაციის ინიციატივით მოწვეულ იქმნა ყველა ქართულ პოლიტიკურ პარტიების ახალგაზრდობის კრება, სადაც დაიწერა მემორანდუმი უფროსებისადმი ერთ ეროვნულ პლატფორმაზე გაერთიანების მოწოდებით. ამ სტრიქონების დამწერი აღიარებს, რომ მასაც უწერია ხელ იმ მემორანდუმზე, თ. გიორგის სახელით.

როგორც ხედავთ, ემიგრაციის ეროვნული ბანაკი, გატაცებული ეროვნული მთლიანობის მისტიკით, ჯერ კიდევ გრძნობებს ემორჩილებს, ცივი გონების კონტროლი არა სჩანს. ამ ბანაკს კიდევ უნდა დაიჯეროს მენშევიკობის ეროვნულად მონათვლის შესაძლებლობა და ამ პირობით კიდევ მთლიანობის იდეას იცავს, მენშევიზმთან ახალ ურთიერთობის დამყარებით კმაყოფილდება. რამდენადა სცდებოდა ჩვენი ბანაკი მენშევიკების მორჯულებაზე იმედის დამყარებით, ამას, საბედნიეროდ, ისევ მენშევიკები გვიმტკიცებენ.

1924 წლის აჯანყის შეფასების მიზნით გამოცემული ბ. ჟორდანიას ბროშურა „რა მოხდა“ და საქართველოში გაგზავნილი ცნობილი „სადირექტივო“ წერილები ბრძანებით: „არ გააქაჭანოთ“, აშკარად ჰყოფენ მენშევიკურ ანტიეროვნულ უცვლელ ბუნებას.

ამ დღიდან ყველასათვის ნათელი გახდა მენშევიკობასთან რადიკალური გაწყვეტის აუცილებლობა. ეროვნული ბანაკიც პირობითი ოპოზიციიდან, მენშევიკებთან შეურიგებელი ბრძოლის პოზიციებზე გადადის. ევროპაში დაწყებული პოლიტიკური აზროვნების ევოლუციაც ამ კარდინალურ გარდატეხას ხელს უწყობს.

მენშევიკობასთან დამოკიდებულების რადიკალურ გადაფასებას არ მოჰყვა, აქედან ლოლიკურად გამომდინარე, ქართულ ეროვნულ ძალების მთლიანობა. გაერთიანების ნაცვლად, ეროვნული ოპოზიციური ძალები უფრო მეტად ნაწილდებიან. ოთხ-ხუთ კაციანი ჯგუფების დაარსება ეროვნულ ემიგრაციის მანიად იქცევა. საქმე იქამდისაც მიდის, ერთი ჩვენი თანამემამულე, მარტოდ, საკუთრივ სწერს, ბეჭდავს და, მგონი კითხულობს კიდევ თავის გაზეთს.

მართალია, ყველა ამ ჯგუფებს და ჯგუფთა ნაგლეჯებს ერთი საერთო მიზანი ჰქონდა: გაბათილება ბ. ჟორდანიას „ეროვნულ ფრონტისა“, გაბათილება ბ-ნ ჟორდანიას პოლიტიკისა და მისი შეცვლა ქართული ეროვნული პოლიტიკით. ასეთ მიზნის მიღწევას, რასაკვირველია, ვერ შესძლებდა დანაწილებული ემიგრაცია. ბოლოს გაერთიანების საჭიროებაც თითქოს შეიგნო ეროვნულმა ბანაკმა.

ამ მიზნით, თითქმის თორმეტი წელი ამ ჯგუფთა შორის პერიოდული მოლაპარაკება სწარმოებდა. შედეგად ამ დაუსრულებელ ლაპარაკს არაფერი მოუცია.

სურათები ყველა ასეთ დაუსრულებელ საუბრებისა მეტად არა სასიამოვნო მოგონებად დარჩებათ მის გულწრფელ და დაუინტერესებელ მონაწილეთ: გარდა ზოგიერთ ძნელად გასაგებ, მაგრამ მაინც შესანდობ მიზეზებისა, მთავარ ხელისშემშლელ მიზეზად ჯგუფური და პიროვნული ამბიციები იყო. გაერთიანება ყველასა სურდა, მხოლოდ საკუთარი დროშის ქვეშ. განთავისუფლებულ საქართველოში გეგემონი ჯგუფის მეთაური თეთრი ცხენით უნდა შესულიყო. ასეთ უიმედო მდგომარეობაში იმყოფებოდა ქართული ეროვნული ემიგრაცია, როდესაც ასპარეზზე გამოვიდა ქართულ-კავკასიური დასი. ამ დასის მეთაურების ვინაობის ცოდნა საკმარისს საწინდარს იძლეოდა მომავლისათვის. ქართულ-კავკასიურ საქმეს გონიერი მეთაურობა გაუჩნდა. ბ. ზ. ავალიშვილი, საქართველოს რეაბილიტაციის მომხდენი, მის მეგობრებთან ერთად, ეხლა უკვე ჩვენს ეროვნულ მისწრაფებათა პრაქტიკულ განხორციელების გზების ძებნას შეუდგა.

ამ ჯგუფის მუშაობა, დაწყებული ოთხი წლის წინად, 1937 წელს მძლავრად გაიშალა. საკვირველი არ არის რომ ეს ჯგუფი თავიდანვე დაუპირდაპირდა, ბ. ზ. ავალიშვილის მიერ 1924 წლიდან მხილებულ ბ. ჟორდანიას ბანაკს. აქ, ეროვნული პოლიტიკა უპირისპირდება ანტი-ეროვნულს. გონიერი და ტრადიციული ეროვნული წრე, უგუნურ და უტრადიციო მარქსისტულ მთავრობას. ამ ჭიდილში, საქართველოს განთავისუფლების ნიადაგის მომზადებით, პირველმა უნდა გაიმარჯვოს, მეორე უნდა დაიღუპოს.

ეს დაპირისპირება ბუნებრივი, ლოლიკური და კანონიერია. აქ ჩვენი წრე საქართველოს იცავს და ამ მიზნისათვის მარქსიზმის აღმოფხვრას ლამობს. ეს უკანაკნელი კი ყოველივე საშუალებას მიმართავს — ფერსაც იცვლის — თავის პოზიციების შენარჩუნებისათვის. ქართუ-

ლი მარქსიზმი კვლავ ერის სათავეში მოქცევას ცდილობს, რომ კვლავ ახალი უბედურება დაატეხოს.

საკვირველი კი ჩვენთვის ამ ორ ძალთა დაპირისპირებაში ზოგიერთ ქართულ ჯგუფთა პოზიცია ხდება. ბუნებრივი იქნებოდა, რომ დაქუცმაცებული ქართული ეროვნული ჯგუფები ჩასქიდებოდნენ ამ ძლიერ ქართულ-კავკასიურ ახალ წრეს და მის გარშემო მოეყერათ თავი. ეს იქნებოდა ბუნებრივი დასასრული 12 წლის წარმოებულ გაერთიანების ცდებისა და თან ქართული საქმის სიყვარულის საქმით დამტკიცება. სინამდვილეში კი ჩვენ სულ სხვა მოვლენას ვხედავთ.

როგორც თქვენ, ბ-ნო ინგილო, „მუდამ განზე მდგომმა“ დაარღვიეთ სიჩუმე და გაშმაგებით ჩვენ თავს დაგვესხით, ისევე სხვებმაც „კავკაზის“ ჯგუფზე უმგვანო ლაშქრობა დაიწყეს და ისინიც თქვენსავით ნ. ჟორდანიას აშკარად თუ ფარულად გვერდს ამოუდგნენ.

საქართველოს დაცვით დასაბუთებული, ჟორდანიას ბანაკთან რადიკალური გაწყვეტის პოზიციებიდან, ზოგიერთები 1925 წლის პირობითს ოპოზიციას უბრუნდებიან. ჩვენ არ გაგვიკვირდება რომ ამ ჯგუფებმა სულ ახლო მომავალში უკვე ოფიციალურად თქვენს გვერდით ამოყონ თავი. ასეთი დასკვნის გამოტანას გვიადვილებს ამ ჯგუფთა სულიერი განწყობილების წერითი გამომჟღავნება. მაგალითისათვის, აი რას ვკითხულობთ ახალგაზრდათა ერთ ჟურნალში, რომელიც თავის თავს ჟურნალ „სამშობლოსათვის“ და „საქ. გუშაგის“ წიალიდან გამოსულად აცხადებს: „მომავალი გვიჩვენებს, ბ-ნი ჟორდანია პარტიული დოგმით გაყინული პიროვნებაა, თუ პირიქით, ერის მიერ მოწოდებულ მეთაურის სახელს მოიხვეჭს. ამის და მიხედვით დააფასებს მას მომავალი საქართველოს ისტორიის მიუდგომელი სამსჯავრო“-ო.

დამეთანხმებით, რომ ამ პოზიციას „საქ. გუშაგის“ პოზიციასთან არაფერი აქვს საერთო. ეს დაახლოებით 1925 წლის ჟურ. „სამშობლოსათვის“ წააგავს. რამდენად მართებულია ამ ახალგაზრდების პრეტენზია და რამდენად იზიარებს თვით ზემდ ნახსენებ ორ ორგანოთა ხელმძღვანელი, ახალგაზრდობის ამ ახალ პოზიციას, უკეთ რომა ვსთქვათ, ძველ, 1925 წლის პოზიციებზე უკან დაბრუნებას, ჩვენ არ ვიცით. გაზეთი „თეთრი გიორგი“ ჩემი ყოფილი უფროსი პოლიტიკური მეგობრის ხელმოწერით, დაახლოებით იმავე აზრებს გამოსთქვამს.

ეს უკან დახევის ნიშნები, საკმარისად მიგვაჩნია ზოგიერთ ეროვნულ ჯგუფთა საღ გზაზე შემდგარ ქართულ ეროვნულ პოლიტიკის უკან დაწევის სურვილის მაჩვენებლად.

ბ-ნ ჟორდანიასთან და ქართულ მარქსიზმთან გაწყვეტილი კავშირის კვლავ აღდგენის სურვილი სხვაგვარ დაფასებას ვერ ჰპოვებს. რა მოხდა? რამ გამოიწვია ნ. ჟორდანიას მიმართ პოზიციების შეცვლა და, ამასთან პარალელურად, ჩვენს წინააღმდეგ სასტიკი გამოლაშქრება? ვითომდაც მიზეზად თქვენი და თქვენ თანამებრძოლების ერთის შეხედვით უცნაური მოქმედებისა; დასახლებულია ჩვენი თურქოფილობა, ტერიტორიების გაფეშქეშება, ერთი სიტყვით, ჩვენი „დიდი

ლალატი“. მაგრამ სასაცილო მდგომარეობა ამ ყველა ჯგუფებისა და თქვენიც, ბ-ნო ინგილო, იმაშია, რომ სწორედ სამხრეთის საზღვრების შესახებ დამტკიცდა სრული იდენტიურობა ბ. ჟორდანიას და ჩვენი პოზიციისა. ჩვენ ამის შესახებ ბევრი ვწერეთ, უკანასკნელად ბ. ჟორდანიას თანამოპაქტეს ბ. რასულ-ზადეს ნაწერებიც გამოვაქვეყნეთ.

ჩვენ ბ. ჟორდანიას წრიდან ამის უარყოფა არ მიგვიღია. არც თქვენ და არც თქვენ თანამებრძოლთ ჟორდანიასათვის საყვედურიც არ მოგიხსენებიათ, ჩვენზედ კი, პასიურიდან აქტიურ ფრონტიტად გადაქცეული, განაგრძობთ თავდასხმებს.

გზა-კვალ აბნეული ერთი აქაური ჟურნალი, ჩიხში მომწყდელი, თავის დაძვრენას ლამობს რასულ-ზადეს კრიტიკით, ხოლო ბ-ნ ჟორდანიას დიპლომატიურად მაინც ხელს აფარებს. რა უნდა ვიფიქროთ ამის შემდეგ, თუ არა ის, რომ თქვენი და ყველა ამ რედაქტორ-ჟურნალისტების ჩვენზედ ლაშქრობა, პატრიოტული პოზაა, რომელსაც რაღაც უმსგავსოების დამალვა სურს. ეს უმსგავსოება კი ჩვენთვის, ღვთისა და სინიდისის წინაშე, მხოლოდ ისევ იმ თეთრი ცხენის ამბავია.

აი, ბატონო ინგილო, ნამდვილი მიზეზი ყველა თქვენი ყალიბის „ხანდაზმულ“ და „ჯეილთა“ ჩვენ წინააღმდეგ ლაშქრობისა.

ჩვენ საქართველოში თეთრი ცხენით შესვლაზე არა ვფიქრობთ. ჩვენი იმედი ის არის, რომ თეთრ ცხენიანი სწორედ იქ დაგვხვდება, ჩვენი სურვილი კია გვეღირსოს მის წინაშე მოვალეობა მოხდელი, პირნათლად წარვსდგეთ.

ჩვენ არ გამოგედავებოდით და არც ყველა დანარჩენების საქართველოში თეთრი ცხენით შესვლის სურვილს, რომ თქვენი უმწეობის შეგნებულნი ბ-ნ ჟორდანიასათვის არა კაზმავდეთ ამ ცხენს, იმ იმედით, რომ თეთრი ჯორით მაინც შესძლებთ მის უკან გაყოლას.

ეხლა მიხვდებით, ბატონო ინგილო, თუ რად დავსტოვეთ უპასუხოდ თქვენი ორი წერილი და პასუხი კი გავეცით თქვენს „ფრონტო უნიკო“ში დაბეჭდილ აპოლოგიას. დიაღაც რომ თქვენი ასეთი ქცევით და ნ. ჟორდანიას „საქართველოს პირველი მოქალაქის“ აპოლოგიის წერით ჩვენ ქვეყანას ზიანს აყენებთ და მის წინაშე გაუსწორებელ დანაშაულს სჩადიხართ. დანაშაულს სჩადიან ისინიც, ვინც, თქვენსავით უბადრუკნი, თეთრი ჯორის პრობლემით დაინტერესებულნი „მორჯულებულ“ ნ. ჟორდანიასთან ეროვნულ ფრონტის დაარსებაზე ფიქრობენ....

დასავლეთ ევროპაში მოვლენათა განვითარება ჩვენ იმედებს აღვივებს. მიუნხენში მომხდარი ევროპის დაზავება, ბოლშევიკურ რუსეთის სრული იზოლიაციის დასაწყისია. ომით განადგურებულ ევროპის დაპატრონების იმედები ბოლშევიკურ რუსეთს გაუცრუვდა. მართალია, ჯერ კიდევ კარგა ხანი გაივლის, სანამ მიუნხენს სრული და

საბოლოო შეთანხმება მოჰყვება. ჯერ ბევრი სადაო საკითხები აქვს დასაძლევნი ევროპას, მაგრამ ზავისა და ამით ევროპის კულტურის გადარჩენის სურვილი ამ შეთანხმებას აუცილებლად ხდის. ხოლო ამ შეთანხმების საფასურს 'რუსეთი გაიღებს. შესაძლებელია, ამ საფასურის გაღების მომენტი რუსეთისათვის არც ისე შორეული იყოს.

ყოველდღიურ ბრძოლაში ჩაბმული ქართველი ხალხი, დახმარების მიღების იმედით, ევროპისაკენ იყურება. ჩვენ მას ეს იმედი არ უნდა გაუმტყუნოთ, ევროპის დახმარება რეალური გავხადოთ, როგორც ეს იყო ოცი წლის წინად.

ვინ უნდა იყოს ის პირი თუ დასი, ვინც ქართულ-კავკასიურ საქმის გამარჯვებას აქ ნიადაგი მოუმზადოს. თქვენის რეცეპტით ეს პირი „საქართველოს პირველი მოქალაქე“, ბატონი ჟორდანიას. ჩვენ კი ვფიქრობთ, რომ ბ-ნ ჟორდანიას საქმის მხლოდ წახდენა შეუძლია. ბ. ჟორდანიას წარსულ სახელმწიფო მოღვაწეობას კარგად იცნობენ ქართულ-კავკასიური საკითხით დაინტერესებული ევროპიული წრეები. მას ამ წრეებში ყოველივე ნდობა დაკარგული აქვს. იმ ქვეყნის ბედი, რომელსაც ასეთ სახელგატეხილ კაცის მეტი არავინ აღმოაჩნდება პატრონად, ვერავის დაინტერესებს. ბ. ჟორდანიას მარქსისტიკა. ევროპის დამშვიდებას და მასთან დაკავშირებით რუსეთის საკითხის გადაწყვეტას ანტიმარქსისტული იდეოლოგია ედება სარჩულად. მარქსისტი და ქართველ სტალინის წინააღმდეგ მარქსისტი ჟორდანიას არავინ დაეხმარება. თქვენ ისეთ ქალაქში სცხოვრობთ, ბ-ნო ინგილო, რომ ყველაფერი ეს ჩვენზედ უკეთ მოგეხსენებათ. ეს კარგად ესმოდათ იმათაც, ვინც თქვენ აქედან დღეს ბანს გაძლევთ.

თეთრი ჯორის პრობლემით დაინტერესებულებმა, დღეს თქვენ საქართველოს ინტერესები დაივიწყეთ. ამიტომ განმეორებით მოგახსენებთ, რომ თქვენ დღეს ზიანს, ზიანს შეგნებულს აყენებთ საქართველოს. ჩვენ კი საქართველოს მარადიულობის მწამებელნი, დაინტერესებულნი ჩვენი ქვეყნისადმი სამსახურით, შეგნებულად მივყვებით „კავკაზის“ ჯგუფში თავმოყრილ ქართველობას. მხოლოდ ამ ახალ და გონიერ მეთაურობას შეუძლია პირნათლად შეასრულოს ემიგრაციისაზედ დაკისრებული მოვალეობა. მათ, ბ. ჟორდანიასავით ნდობა დაკარგული არა აქვთ და საქართველო - კავკასიის ბედის გადაწყვეტის უამს მათ არც ერთი კარი დაკეტილი არ დახვდებათ. თქვენი დემაგოგიური გამოსვლის მიზეზი დღეს ყველასათვის აშკარა ხდება. მომავალიც მას შესაფერად დააფასებს. ემიგრაციის სალი ნაწილი ახალ მეთაურობას გაჰყვება, და ყველა შეძლებისამებრ თავის ვალს მოიხდის ქვეყნის წინაშე.

თქვენ კი დაგრჩენით სათანადოთ ჩაუფიქრდეთ ბ. ზურაბ ავალიშვილის წიგნის ბოლოსიტყვაობას, რომელიც ჩაუფიქრებლად და მისთვის ჩვეული სიმჩატიტ „ქართლოსის“ რედაქტორმა უკანასკნელ უმგვანო გამოსვლას წინ წაუძღვარა. ჩემი შენ გითხარო...

საქართველოს ბედის გადაწყვეტის უამს თეთრი ჯორის პრობლე-
მაზე თავის მტვრევას სხვა რა ეწოდება თუ არა სულმოკლეობა.
საქართველო კი უთქვენოდაც თავის მიზანს მიაღწევს.

მიხეილ კელია

P.S. ეს წერილი დასაბეჭდათ გადაცემული გვექონდა, როდესაც
ხელთ ჩაგვივარდა ზემოდ ნაგულისხმევ ახალგაზრდობის ჟურნალის
უკანასკნელი მეთერთმეტე ნომერი.

ჩვენ უყურადღებოდ დავტოვებდით ყოველ რიგიან ჟურნალისა-
თვის მიუღებელ ტექსტებით ჟონგლიორობას. ვისაც ჩვენი „კავკასიის“
4—11 ნომერში დებეჭდილი „ქართველ ნაციონალისტთა შეცოდება-
ნი“ წაუკითხავს, თვით დარწმუნდება ამ ახალგაზრდათა ჟურნალის
ურიგობაში. უყურადღებოდ დავტოვებდით შვიდი (თვით დაგვიანე-
ბულ და ისიც ჩვენ მიერ დასმულ საკითხით გამოწვეულ რასულ-ზა-
დეს კრიტიკას, რომელიც, საკვირველბავ, გამოყენებულია ისევ მენ-
შევიკებისადმი მეგობრულ კილოს დასაჭერად და მათთან დარღვეულ
მთლიანობის კვლავ აღდგენის სურვილის გამოსამჟღავნებლად.

ხოლო ჩვენ არ შეგვიძლია ჩვენი გულისწყრომა არ გამოვსთქვათ
ამ ჟურნალში მოთავსებულ პროვოკაციულ წერილზე „ფროთხილად“.
ნუ თუ შეიძლება „თეთრი ჯორის“ პრობლემამ ისეთნაირად დააბრმა-
ვოს ადამიანები, რომ ერთი ნაწილი მომქმედ ქართველებისა და ამით-
ვე მთელი საქართველო დაასმინოს და ისიც რაღაც ფანტასტიურ
„მიღებულ ცნობებით“ დასავლეთ ევროპის ორ დიდ იმპერიის წინა-
შე. ბარაქალა თქვენს პატრიოტობას.

მართლაც რომ ფროთხილად ბატონებო. გაბოროტებამ და შურმა
ქვეყნის სამსახურის მაგივრად, ქვეყნის ღალატამდე არ მიგიყვანოთ.

მ. კ.

ჩემს ბრალმდებელთ

ჟურნალი „სამშობლო“ ეხება რა ჩემ მიერ ბ. ასათიანის კონფერე-
ნციაზე გაკეთებულ მოხსენებას „ეროვნული ფრონტის“ პრობლემის
შესახებ, ამახინჯებს, რასაკვირველია, მის შინაარსს. მართალია, მე პრი-
ნციპიალურად წინააღმდეგი არ ვიყავი ამ ფრონტში მონაწილეობისა,
მაშასადამე მენშევიკებთან თანამშრომლობისა, მაგრამ ჩემს მოხსენე-
ბიდან ნათლადა სჩანდა, რომ ჩემი გაგება თანამშრომლობისა ძირფე-
სვიანად განსხვავდებოდა იმ სახის თანამშრომლობისაგან, რომელსაც
ბ. ასათიანი აწარმოებს. თანახმად ჩემი მოხსენებისა, ეს თანამშრომლო-
ბა საჭირო იყო არა იმისათვის, რომ ქართველ ერს გააბედნიერებდა ან

განთავისუფლებდა, არა იმ მიზნით და იმედით, რომ მენშევიკები თავის ბუნებას უღალატებდნენ და ეროვნულ დემოკრატები გახდებოდნენ — მენშევიკებმა ათასჯერ რომ ხელი მოაწერონ ამაზე, ათასჯერვე დაარღვევენ ასეთ ხელშეკრულებას. მხოლოდ ვინაიდან მენშევიკები, მიუხედავად კომუნისტებთან სულიერი ნათესაობისა, ქართველ კომუნისტების მტრები არიან, ეს გარემოება ჰქმნის უკვე შესაძლებლობას საერთო ამოცანებისას. კოეფიციენტი კი ამ შესაძლებლობისა ცვალებადია იმის და მიხედვით, თუ როგორია საერთაშორისო განწყობილება. შეიძლება ეს კოეფიციენტი მატულობდეს, შეიძლება კლებულობდეს; ფაქტიურად იგი მუდამ კლებულობდა. როდესაც ეს კოეფიციენტი შესაძლებლობისა, შედარებით მაღალი იყო, ესე იგი როდესაც ის ფაქტორები, რომელზედაც მენშევიკები იმედებს ამყარებდნენ ძლიერი იყვნენ და ბოლშევიკების საერთაშორისო მდგომარეობა სუსტი, მაშინ ბ. ასათიანი გაუწყრა მენშევიკებს, ვინაიდან მათ ბ. ასათიანს გულუბრყვილო ილუზიები გაუქარწყლეს: მენშევიკები მენშევიკებად დარჩნენ და არა ეროვნულ დემოკრატებად გადაიქცნენ, და ის მათთან თანამშრომლობის სასტიკ მოწინააღმდეგედ გამოვიდა. მხოლოდ როცა მენშევიკების მუშაობას ევროპაში ყოველგვარი ნიადაგი გამოეცალა, როცა მათთან თანამშრომლობა შეიძლებოდა მხოლოდ უბრალო საინფორმაციო და საქველმოქმედო მიზნით, ბ. ასათიანი გახდა ჩემპიონი მენშევიკებთან თანამშრომლობისა და ამ საქმეს, უკეთ რომ ვსთქვათ, უსაქმობას, უმსხვერპლა იდეა ეროვნულ დემოკრატიულ პარტიის მთლიანობის აღდგენისა. მაშასადამე შექმნა თვით იმ სუბიექტის, რომელსაც უნდა ეთანამშრომლნა, თუ ასეთ თანამშრომლობას ეს სუბიექტი, აღდგენისას, საჭიროდ დაინახავდა. სწორედ ამ სახით იყო ჩემ მიერ საკითხი დაყენებული. მე მოვითხოვდი პარალელურ ცენტრის შექმნას, რომელშიც მოთავსებული იქნებოდა ყველა ფორმები კონსტრუქტიული მოძრაობისა, მაშასადამე შექმნას ისეთი ცენტრისას, რომელიც იქნებოდა არა მარტო ნეგატიური ხასიათის ცენტრი, ცენტრი ანტიკომუნისტური, არამედ ცენტრი ანტიმარქსისტული — ამოცანა, რომლისათვისაც მენშევიკების მონაწილეობით მომქმედი ანტიკომუნისტური ცენტრი გამოუსადეგარი იქნებოდა; — ეროვნული საქმე ევალებოდა ამ პოზიციურ, კონსტრუქტიულ, ანტიმარქსისტულ ცენტრსა. ჟურნალი „სამშობლო“ კი არწმუნებს მკითხველს, თითქოს მე მთავარ ფაქტორად სწორედ ამ მენშევიკურ ფრონტს ვთვლიდი და არა, მაშასადამე კონსტრუქტიულ, ანტიმარქსისტულ ფრონტს.

მენშევიკურ ეროვნულ ფრონტში მონაწილეობის საკითხი მე დაუკავშირე საკითხს პარტიის ფინანსიურ პოლიტიკისას და სხვანაირად არც შეიძლებოდა.

როდესაც ეროვნულ დემოკრატიული პარტიის ლიდერი გაუწყრა მენშევიკებს და მოსთხოვა მოხუც ქართველ მოღვაწეთ, ვითარცა პარტიის წარმომადგენელთ დაეტოვებინათ მენშევიკური ცენტრი, მან სრულებით მხედველობაში არ მიიღო, რომ ამბავი ხდებოდა არა საქარ-

თველოში, სადაც ყველას თავისი საარსებო საშუალება აქვს, არამედ ემიგრაციაში. მე მოვიყვანე მაგალითი ერთ გერმანელ პროფესორისა, რომელიც ბერლინში მალალ სასწავლებელში ასწავლიდა, რომელსაც გაჭირვება არასოდეს არ მიჰკარებია და რომელიც, გახდა რა ემიგრანტი, იძულებული იყო პარიზში თავი მოეკლა. რომ ჩვენი სასიქადულო მეცნიერი, ივანე ჯავახიშვილი ემიგრაციაში მომხდარიყო, იგი იძულებული ქნებოდა ან ისე მოქცეულიყო, როგორც ის გერმანელი პროფესორი, რომელმაც ბოლო მოუღო თავის სიცოცხლეს, ან მენშევიკებთან ეძია თავშესაფარი. ამიტომ მე გავაფრთხილე ყრილობა ფრონტის პრობლემას შესაფერის სიფრთხილით მოპყრობოდნენ. რასაკვირველია, ეროვნულ დემოკრატიული პარტიის ბედილბალი გამოცდილ ადამიანებისა და არა გიმნაზიელების ყოფილიყო, მათ შეეძლოთ დასავლეთ ევროპის ეროვნულ დემოკრატიულ წრეების მეოხებით, ეპოვათ იმდენი სახსარი, რომ მოხუცი ქართველი მოღვაწენი არ ყოფილიყვნენ იძულებული მენშევიკების მათხოვარნი გამხდარიყვნენ. ყოველ შემთხვევაში მათ არ აწარმოეს პოლიტიკა უცხოეთში ეროვნულ დემოკრატიულ ძალების მჭიდრო ორგანიზაციულ ფორმაში თავმოყრისა და მენშევიკებთან თანამშრომლობის სწორ საფუძველზე აგებისა. ეს თანამშრომლობა მათ საარსებო წყაროდ გახადეს და ადამიანებისგან, რომელნიც მოკლებულნი იყვნენ საშუალებას დამოუკიდებლად გამკლავებოდნენ ცხოვრებას, მოითხოვდნენ მენშევიკების წყალობით მოპოებულ ლუკმა პურზე უარი ეთქვათ. ვინაიდან ყრილობაზე საკითხი იდგა ბ. ასათიანის მენშევიკურ ეროვნულ ცენტრში ყოფნა არ ყოფნის, ვინაიდან ამ საკითხის ამა თუ იმ გზით გადაჭრაზე იყო დამოკიდებული, მოხდებოდა თუ არა ეროვნულ დემოკრატიული პარტიის ორი მთავარი ფრაქციის გაერთიანება, მაშასადამე ეროვნულ დემოკრატიული მოძრაობის მთლიანობის დაახლოებითი აღდგენა, და ვინაიდან ბ. ასათიანისათვის ჟორდანიას ცენტრში ყოფნის საკითხი იყო იმავე დროს ლუკმა პურის საკითხი, ამიტომ მე გავაფრთხილე ყრილობა ამ საკითხის ქარაფშუტულად გადაჭრისაგან. იმისათვის რომ ბ. ასათიანს ჩვენს მსგავსად ხელი მოეკიდა ფიზიკურ შრომისათვის, არ კმაროდა მარტო სურვილი, საჭირო იყო პოვნა სამუშაოსი, და მე კი საკუთარ მწარე გამოცდილებით კარგად ვიცოდი, თუ რამდენად ძნელი იყო ეს საქმე. მე განუმარტე ყრილობას, რომ პარტია თავის გასართობად კი არ არსებობს, იგი წევრისგან მატერიალურ მსხვერპლს მოითხოვს. თქვენ ვერ მოსთხოვთ, ვეუბნებოდი მე ყრილობას, რომ ერთი და იგივე ადამიანმა პარტიულ საქმეებზე ირბინოს, ორგანოს გამოცემაზე იზრუნოს, იყოს რედაქტორი, კორექტორი, და იმავე დროს ემიგრანტულ ჯოჯოხეთურ პირობებში ლუკმა პურისათვის იბრძოლოს. მე პარტიისათვის სავალდებულოდ ჩავსთვალე ბ. ალ. ასათიანის მატერიალურად უზრუნველყოფა და რომ მაგალითი მიმეცა სხვებისათვის მე გადავსწყვიტე პარტიის კასის გასაძლიერებლად, გარდა მუდმივი სავალდებულო გადასახადისა ჩემს ბიუჯეტიდან ერთდროულად გადამეცა პარტიისათვის 100 ფრანკი, და ამ

ჩემს მაგალითს სხვებიც გაჰყვნენ. მე წავაყენე პრინციპი სახელმწიფოებრივ ფინანსიურ პოლიტიკის, როგორც პარტიისათვის სავალდებულო, პრინციპი ხარჯის აუცილებლობისა არის **აბსოლუტურად** აუცილებელი. იქ სადაც კოლექტიური ერთეული არსებობს, უადგილოა ლაპარაკი სახსარის უქონლობის შესახებ, როდესაც საკითხი ამ აბსოლუტურად აუცილებელ ხარჯს შეეხება. აქ სახსარი უნდა იქმნას მოპოვებული.

მხოლოდ არის ხარჯი შედარებით აუცილებელი, ე.ი. სასარგებლო. აქ კი შეიძლება საკითხის დასმა შესახებ იმისა, არის თუ არა საშუალება, რომ გაწეულ იქმნას ასეთი ხარჯი. რამდენადაც მე ვიცი, ჩვენში როცა კავალერიის ნაწილებს შლიდნენ საბუთად ის მოჰყავდათ, რომ ცხენების შენახვა ძვირი გვიჯდებოდა. იქ სადაც საქმე შეეხება სახელმწიფოს გარეშე მტრისაგან დაცვის მოწყობას, მაშასადამე კავალერიისათვის ამა თუ იმ ხარჯის გაწევას, ეს ხარჯი უნდა იქმნას უსიტყვოდ გაწეული. იქ არ შეიძლება საკითხის დასმა მის სიმძიმის შესახებ, სახელმწიფომ უნდა იპოვოს საამისო სახსარი, რაც უნდა ძნელი იყოს. ასეთივე პრინციპი უდევს საფუძვლად სხვა კოლექტიურ ორგანიზაციის ფინანსიურ პოლიტიკას. ან საქმეზე უარი უნდა სთქვან ორგანიზაციის წევრებმა, ან უნდა იკისრონ ის მსხვერპლი, რომელსაც საქმე აუცილებლად მოითხოვს. ასეთ აუცილებელ ხარჯად ვაღიარე მე ხარჯი, პარტიულ ორგანოსა და მისი რედაქტორ ბ. ასათიანის არსებობის უზრუნველსაყოფად. თანაც მე ვუჩვენე მაგალითი მსხვერპლის გაღების, გადავდევნი რა ჩემს ლატაკ ბიუჯეტიდან ერთდროულად თანხა პარტიულ კასის გასაძლიერებლად. რასაკვირველია უმეტესობა ბ. ასათიანის მომხრეების ამ მსხვერპლს არ გაექცეოდა და, როგორც გადმომცეს, შესაფერი განცხადება იქმნა კონფერენციის წევრების მიერ გაკეთებული. მე ყოვლად დაუშვებლად ჩავსთვალე, რომ ეროვნულ ცენტრში მუშაობა ყოფილიყო მომუშავეისათვის წყარო არსებობისა, რომ ეროვნულ დემოკრატიულ პარტიის წარმომადგენელთ ეროვნულ ცენტრისგან ჯამაგირი მიეღოთ, არავითარ მატერიალურ დამოკიდებულებას პარტიის ამა თუ იმ წევრისა ცენტრისაგან ადგილი არ უნდა ჰქონოდა. ბ. ასათიანმა განაცხადა, რომ ასეთი დამოკიდებულება არ არსებობსო, მაგრამ ეს იყო აშკარა სიცრუე: „ძველი და ახალი მემკვიდრეობის“ ავტორს სხვა რა ინტერესი ჰქონდა, მით უმეტეს ეხლანდელ მსოფლიო პოლიტიკურ მდგომარეობის დროს, ეროვნულ ცენტრში, მაშასადამე ბ. ურატაძესა და ცაგურიების კამპანიაში ყოფნისათვის, თუ არა მატერიალური ინტერესი? პარიზში, თვით მენშევიკურ წრეებში არიან ზოგიერთი პირნი, რომელთათვის მე პასუხს ვაგებ, რომ ბ. ჟორდანიას მათ ვერცა ჰკადრებდა და ვერც კი გაუბედავდა ეთხოვა იმ ბინძურ, წამსისინებლის როლის აღებას, რომელსაც ბ. ასათიანი დღეს თამაშობს.

კონფერენციის ეგრედ წოდებული მდივანი, ბ. გრ. აბულაძე, ეხება რა ჩემ მიერ ფორმალურის მოსაზრებით აღებულ უარყოფით პოზიციას ეროვნულ დემოკრატების ნ. ჟორდანიას ცენტრში მუშაობისადმი, შემდეგ სიტყვებით მიმასპინძლდება:

„... დამახასიათებელია ბ. ემუხვარო, თქვენი მორალური ფიზიონომიის გამოსაცნობად თქვენი წერილის ის ნაწილი, სადაც თქვენ თავს ესხმით ბ-ნ ალ. ასათიანს, მისი საქართველოს სხვა პოლიტიკურ პარტიებთან და მათ შორის სოციალ დემოკრატებთან კოალიციაში ყოფნის გამო, იმ კოალიციაში, რომელიც დამყარებულია დაპყრობის პირველ დღიდანვე და განხილულია ამდენი ბრძოლით და ერთად დაღვრილი სისხლით“.

მე არ ვიცი იყო თუ არა ეს დაღვრილი სისხლი ჩვენს მიწაზე გამშრალი იმ დროს, როდესაც ჩემი წერილი იბეჭდებოდა. ყოველ შემთხვევაში ცხადია, რომ იგი არ იქნებოდა გამშრალი ცხრა წლის წინად, 1929 წელს, როდესაც ბ. ასათიანის წიგნი „ძველი და ახალი მემკვიდრეობა“ გამოვიდა. მე მოვიყვან რამოდენიმე ადგილს ამ წიგნიდან დასახასიათებლად იმისა, თუ რა აზრის იყო თვით ბ. ასათიანი იმ დროს მემკვიდრეობის კოალიციაში მუშაობის შესახებ:

„ამ წრესთან — ბრძანებს ბ-ნი ასათიანი (იგულისხმება ბ. ჟორდანიას წრე) — რაიმე პატიოსნური შეთანხმება და კავშირის დამყარება არის სრულიად უიმედო და შეუძლებელი“ (გვ. 179).

აი რას სწერს ბ. ასათიანი კიდევ ერთ ადგილას: „ჟორდანიას - რამიშვილის კამარულია არის მიზეზი და შემამზადებელი ყველა იმ უბედურებისა, რომელიც შეემთხვა ქართველ ერს ჩვენი დამოუკიდებლობის გამოცხადებიდან დღევანდელ დღემდე. გასაგებია რომ ასეთი წრე ვეღარ შემოიკრებს თავის გარშემო ერის საიმედო, მომქმედ ძალებს. როგორც ჩვენი აგრეთვე სხვა მიმართულებებისათვის ყოველთვის სახიფათო და საბედისწერო გამხდარა ამ წრესთან დაახლოვება და კავშირი. მათთან ურთიერთობა ეს დაუსრულებელი გაიძვერული მოტყუილება, დაღალატება და ხაფანგის დაგება იყო მათის მხრივ, რაც მეტად ძვირად დაუჯდა მათთან დაკავშირებულ წრეებსა და მთელ ერს. ყოველივე ამის მიხედვით ჟორდანიას-რამიშვილთან რაიმე კავშირისა და საერთო ფრონტის შექმნა ჩვენი პარტიისათვის და მასთან დაახლოვებული წრეებისათვის არამც თუ არ არის მიზანშეწონილი და გონიერი, არამედ არც არის ფაქტიურად განსახორციელებელი და შესაძლებელი.“ (იხ. „ძველი და ახალი მემკვიდრეობა“ გვ. 192).

მოვიყვან კიდევ ერთ ციტატას: „ჟორდანიას - რამიშვილის „ეროვნულ ფრონტთან“ ურთიერთობის და კავშირის საკითხი დგას მხოლოდ იმ წრეებისათვის, რომელნიც არ იცნობენ და არ ხედავენ მათ მზაკვრულ მოღვაწეობას ეხლანდელ განმათავისუფლებელ ბრძოლის ხანაში, ხოლო ვინც ყოველივე ეს უწყის, მისთვის ეს ფრონტი წარმოადგენს განუზომელ ბოროტებისა და პოლიტიკურ გახრწნილების ქაობს. ამისათვის მასთან ურთიერთობის საკითხი სანიტარის საკითხია და არა პოლიტიკის“ (გვ. 216).

ბ-ნ ასათიანმა არ იცოდა, რომ ეს სასტიკი სტრიქონები, მისივე ხელით დაწერილი და ხელმოწერილი, სასტიკი მაგრამ სრულიად სამართლიანი, წინასწარი განაჩენია მისივე წინააღმდეგ, რომელიც ძალაში რამოდენიმე წლის შემდეგ შევიდა.

ვლ. ემუხვარი

ერთი უცნაური კორესპონდენციის ბაზო

„ბრძოლის ხმის“ თბათვის ნომერში მოთავსებულია „წერილი ჩეხოსლოვაკიიდან“ ემ. ლ-ის. იგი მოგვითხრობს არა მარტო იმაზე, თუ რა ხდება პრაგაში და სუდეტ გერმანელების მხარეში, არამედ იმასაც, თუ რა მოხდა 21—22 მაისს გერმანიის მხრით. მისი ავტორიტეტული გადმოცემით: „სამალავი (თუ დასამალავი? დ. ს.) არ არის, ჩრდილოეთის მეზობელმა განიზრახა 21—22 მაისს ჩეხოსლოვაკიის საზღვრების გადმოლახვა. გავხდით მოწამე მოწინააღმდეგე ძალების ერთნაირად დაზმანებისა“. (რა არის ეს „დაზმანება“? დ. ს.). გერმანიას ამ „დაზმანების“ შემდეგ თავისი ჯარები დაუწევია ჩეხოსლოვაკიის საზღვრებიდან და ამრიგად მოსალოდნელი შეტაკება აცდენილ იქნა ამ ხანადაც, — გვატყობინებს კორესპონდენტი.

მე პირადად ძალიან ეჭვი მეპარება იმაშიც, თუ რამდენად ნამდვილ სურათს გადმოგვცემს ჩვენი კორესპონდენტი ჩეხოსლოვაკიის იმ დროის მდგომარეობაზე, ტერორს ვინ მიმართავდა: სუდეტ-გერმანელები თუ თვით ჩეხი კომუნისტები. ყოველ შემთხვევაში მრავალი უცხო გაზეთი, თუ გინდ უკანასკნელ დროს ისიც კი, რომელიც ყოველთვის მტრულად იყო განწყობილი ახლანდელ გერმანიისადმი, ინგლისური გაზეთი „დეილი ჰერალდი“ თავისი განსაკუთრებულ კორესპონდენტის ვ. ნ. ევერის წერილში, 22 მაკათათვის თარიღით (მოდით და შეადარეთ ეს ინგლისელი კორესპონდენტი ჩვენ ქართველ კორესპონდენტს!) სავსებით ადასტურებს იმ „უაზრო შევიწროებას“, რომელსაც გერმანელები ჩეხოსლოვაკიაში განიცდიან და თავის წერილს ათავენს შემდეგნაირად:

„ჩეხოსლოვაკია არის დღეს ტრადიკული ქვეყანა, მსხვერპლი ავადმყოფურ ძალმომრეობისა და მათ მეთაურთა წყალობით, მრავალ სისულელეთა მოწმე, და, ღმერთმა დაგვიფაროს, შეიძლება გახდეს იგი უფრო საშინელი ტრადიდიის სათავედ“.

მაგრამ როდესაც ქართულ კორესპონდენციის ავტორი უაპელაციოდ აცხადებს, „რომ ის მოწმე გახდა ამ ორი ქვეყნის სამხედრო ძალების „დაზმანების“, ამაში კი, ნუ გაგვიწყრება ჩვენი პატივცემული კორესპონდენტი, რომ ასე ადვილად არ დაუჯეროთ, ვინაიდან თუ არ მივიღებთ მხედველობაში ჩეხოსლოვაკიის და გერმანიის პრესის ერთი მეორის საწინააღმდეგო ცნობებს, თვით უცხოეთის პრესაც ამ საგანზე სხვა და სხვა სურათს იძლევა. მაკათათვის პრესის ზოგიერთმა კორესპონდენტმა ხომ ყველა ამას სიყალბე უწოდა.

საკითხი ისმება, რად დასჭირდა ჩვენს კორესპონდენტს და „ბრძოლის ხმას“ ამ ორ მეზობელ ქვეყანათა დავაში „არამკითხე“ ჩარევა და ისიც ერთის სასარგებლოდ. იმიტომ ხომ არა, რომ კორესპონდენტი პრაგაში სცხოვრობს და „ბრძოლის ხმასაც“ ჩეხოსლოვაკიის მემარცხენე მათაურობის სიმპატიები აქვს. აქ კი ისმება მეორე საკითხი: შეეფერება თუ არა ასეთი ცალმხრივი სიმპატიები და უფრო კი მათი აშკარა გამოქვლა-

ვნება ჩვენი ქვეყნის განთავისუფლების საქმეს, და ბოლოს, რამდენად სამართლიანია ჩეხოსლოვაკიის მეთაურთა მოქმედება-პოლიტიკა თავის დიდ მეზობელთან დამოკიდებულებაში?

მართლაც, არავისათვის დამალული არ არის, რომ დღევანდელი ჩეხოსლოვაკია, სამწუხაროდ, მოსკოვის ხელში სათამაშო საგნად გახდა. ყოველ შემთხვევაში, მოსკოვმა იშოვა შუა ევროპაში ფრიად ხელსაყრელი დასაყრდნობი. ამით ემუქრება მთელს ევროპას და პირველ რიგში გერმანიას და იტალიას. ამითვე აიხსნება კომუნისტების გაძლიერება თვით პრაგაში, რასაც თვით ჩვენი კორესპონდენტიც ადასტურებს და რაც არ შეიძლება, რომ საგონებელში არ აგდებდეს მეზობელ ქვეყნებს, რომელთაც კომუნისტურ რუსეთთან მტრული განწყობილება აქვთ.

ხვდებიან თუ არა ჩეხოსლოვაკიის მესვეურები, რომ ასეთი პოლიტიკით, მოსკოვის ევროპის შუა გულში შემოშვებით რა საფრთხეში აგდებენ მთელ ევროპას, ან და, ნუ თუ უნდა დავიჯეროთ, რომ ამგვარი პოლიტიკა საკუთარი ქვეყნის ნამდვილი სამსახურია? რა ღრმა, საბედისწერო შეცდომაა! ჩვენის ღრმა რწმენით კი ჩეხოსლოვაკიის სალი, თავის ქვეყნის ნამდვილ ინტერესებიდან გამომდინარე პოლიტიკა უნდა ყოფილიყო არა მოსკოვთან დაახლოება, არამედ თავის დიდ მეზობელთან კარგი განწყობილების შექმნა. შევხედოთ ამ მხრივ გერმანიის და იტალიის გვერდით პატარა ქვეყნებს, როგორც უნგრეთს, იუგოსლავიას, რუმინეთს და სხვათ. არც ერთის დამოუკიდებლობას არავითარი საფრთხე არ მოელის. პირიქით, ისინი დიდს პატივში არიან ამ დიდ ქვეყნებისგან. გავიხსენოთ თუნდაც უნგრეთის პრემიერ მინისტრის ტრიუმფალური მიღება. ამიტომ ძალიან გაბედულ აზრად გვეჩვენება იმის მტკიცება, რომ ჩეხოსლოვაკიის მემარჯვენე წრეები, თითქოს დიდ შეცდომას სჩადიოდნენ გერმანიასთან და იტალიასთან კარგი დამოკიდებულების შექმნის ცდით. ჩვენ ვშიშობთ, რომ არა მემარჯვენეების პოლიტიკა, არამედ ჩეხოსლოვაკიის დღევანდელი პოლიტიკა მართლაც დაღუპავს ამ სახელმწიფოს.

ჩვენი ქვეყნის ინტერესები კი რას გვიკარნახებს? ნუ თუ ისიც სადაო უნდა იყოს ჩვენთვის, რომ ის ქვეყანა, პატარაა თუ დიდი, ეს სულ ერთია, რომელიც თავისი მეთაურების შემცდარი პოლიტიკის წყალობით, ჩვენი ქვეყნის მტერთან კავშირში შედის, ჩვენს სიმპატიებს ვერ გამოიწვევს? ქართული პოლიტიკის გზა ვერას დროს ვერ გაჰყვება მათ გზას, თუ არ უნდა, სამშობლოს ინტერესებს უღალატოს. აი ჩვენი საზომი, ამა თუ იმ პოლიტიკის დასაფასებლად. და ჩვენ სხვა საზომი არც მოგვეპოვება.

გარდა ამისა, თუ იმას მტკიცება არ უნდა, რომ ჩვენ, პატარა ქვეყნის შვილებს, პატარა ქვეყნის სიმპატიები უნდა გვქონდეს, როცა ის იბრძვის თავის ქვეყნის გასანთავისუფლებლად ან და მოპოებულ დამოუკიდებლობის შესანარჩუნებლად, სამაგიეროდ ისიც ცხადია ჩვენთვის, რომ სრულიად უმიზეზოდ არაა, ანდა ვინმეს ბოროტი განზრახვით, რომ

დღეს ჩეხოსლოვაკიის პრობლემა საერთაშორისო მწვავე საქმედ გადაიქცა, ვინაიდან ამ სახელმწიფოს შექმნას ვერსალის ხელშეკრულების ძალმომრეობა დაედო საფუძვლად და არა საერთაშორისო სამართლიანობის პრინციპი. აღსანიშნავია, რომ ამ ხელოვნურად შექმნილ ქვეყანას ეწოდა ჩეხო-სლოვაკია და არა უბრალოდ ჩეხეთი. თუ იმიტომ, რომ ამ სახელმწიფოში მოჰყვა 2 ნახევარი მილიონი სლოვაკი, იქ ხომ გერმანელებიც სცხოვრობდნენ, რიცხვით 3 ნახევარი მილიონი. უფრო ნორმალური იქნებოდა ამ სახელმწიფოსათვის ჩეხო-გერმანეთი, ანუ ჩეხო-გერმანია-სლოვაკია გვეწოდებინა. ამათ გარდა დარჩებოდნენ 800 ათასი უნგრელი და ამდენივე პოლონელი და უკრაინელი. აქედან ნათლად ვხედავთ, რომ ამ სახელმწიფოს, ასე ხელოვნურად შექმნილს, ერთხელაც არის შინაგანი კრიზისი დაუდგებოდა და აკი დაუდგა კიდევ. თვით ჩვენი კორესპონდენტი გვატყობინებს, რომ ეს სახელმწიფო დღეს საშინელ საფრთხის წინაშე სდგას, მაგრამ ამავე დროს რიხით გვაცნობებს, რომ „კომპრომისი გამორიცხებულია ორ რამეში: 1. სახელმწიფოს მთლიანობა და დამოუკიდებლობა, 2. საფრანგეთთან თავდაცვის კავშირის და საბჭოებთან პაქტის დაცვა“.

უნდა გამოვტყდეთ: დღევანდელ ჩეხოსლოვაკიის მესვეურებს (და ალბად ჩვენ კორესპონდენტსაც) სახელმწიფოს მთლიანობის და დამოუკიდებლობის დასაცავად ძალიან მოკავშირე კი გამოუნახავთ — საბჭოთა კომუნისტური რუსეთი! ჩვენის ღრმა რწმენით კი, პირიქით, საკმარისია ჩეხოსლოვაკიამ ყოველივე კავშირი შესწყვიტოს კომუნისტურ რუსეთთან, ჩადგეს საერთო ბრძოლის ხაზში ამ პოლიტიკურ ძალის წინააღმდეგ, რომ ერთის დაკვრით შეიცვალოს დამოკიდებულება მისდამი და დამყარდეს ქვეყანაში ნორმალური მდგომარეობა. ამით ეს სახელმწიფო დიდს სამსახურს გაუწევდა არა მარტო თავის ქვეყანას, არამედ როგორც ევროპას, აგრეთვე იმ მეზობელ ერებსაც, რომელნიც დღეს რუსეთის ფარგლებში არიან რკინით და სისხლით ჩაჭედილნი...

ეს კორესპონდენცია ჩვენთვის ცოტა სხვა მხრივაც არის საინტერესო. მის დაბეჭდვით „ბრძოლის ხმა“ში, როგორც წვეთ წყალში გამოჩნდა ის არა გულწრფელი და დემაგოგიის მიზნით ატეხილი განგაში, რომელიც „ბრძოლის ხმის“ ხელმძღვანელებმა ჟურნალ „კავკაზის“ წინააღმდეგ ასტეხეს საქართველოს იმ ნაწილების სვე-ბედის გამო, რომელიც დღეს ოსმალეთს უკავია. სამაგიეროდ მათ სრულიად ჩვეულებრივად მიაჩნიათ ის ჩადენილი უსამართლოება გერმანიის ხალხის წინააღმდეგ, რომელიც ჩვენ თვალ წინ მოხდა, სულ რაღაც 20 წლის წინად. ავსტრიას — დღეს გერმანიას, მოსწყვიტეს 3 ნახევარი მილიონი მოსახლისა, ქართველებზე თითქმის ორჯერ მეტი, და ძალით მიაკერეს, გერმანიის დასუსტების მიზნით, სხვა სახელმწიფოს. თურმე ამ აშკარა უსამართლოების წინააღმდეგ არც იმ ხალხმა, რომელიც მოწყვეტილია თავის ძმებს, არც მათმა სამშობლომ ხმაც არ უნდა ამოიღოს.

„კავკაზის“ ჯგუფს კი სამხრეთ საზღვრების მდგომარეობაზე დროებით შერიგება დანაშაულად და „მოლაღატეობათ“ უნდა ჩაეთვალოს

იმ დროს, როდესაც ჩვენ გვიხდება ჩვენი ქვეყნის ყოფნა არ ყოფნაზე ფიქრი, ზრუნვა და გამწარებული ბრძოლა?!

მაგრამ რა შედარებაა ჩვენი და გერმანიის შორის! სუდეტის მოსახლეობა კომპაქტურად იმ ადგილებზე ცხოვრობს და პირდაპირ ერტყმის მთლიან, დიდ გერმანიას. ამ ადგილებში ახლა, რომ თავისუფალი რეფერენდუმი მოეხდინათ, ეჭვი არაა, მთლიანად გერმანიასთან, თავის მშობელ დედასთან შეერთებას მოითხოვდა და თუ რომელიმე ჯგუფი, კომუნისტები, ან სოციალ დემოკრატები ამას არ იზავდნენ იმ მოსაზრებით, რომ დღეს გერმანიაში მათთვის არასასურველი რეჟიმია, ეს იქნებოდა წმინდა პარტიული, ჯგუფური მოქმედება და არა ეროვნული და სამართლიანადაც მხოლოდ მოღალატეების სახელს დაიმსახურებდნენ. ჩვენი ქვეყნის სამხრეთ ნაწილში, რომელიც დღეს ოსმალეთს უკავია, ჩვენდა სამწუხაროდ, ასეთი ჩვენთვის სასურველი მდგომარეობა არ არის. ხომ ყველამ ვიცით, რომ იქ ქართველი მოსახლეობა მცირე პროცენტს შეადგენს. ხომ საეჭვოა, რომ იქ ახლა მოსახლეობის დაკითხვა მოხდეს, რომ ჩვენს სასარგებლოდ მოხდეს მათი გადაწყვეტილება. მაშასადამე, ეს ადგილები ჩვენთვის ისტორიული, ფრიად სანატრელი ნაწილებია ჩვენი ქვეყნისა. ამ ნაწილების დაბრუნება კი საქართველოს და საერთოდ კავკასიის წიაღში შეიძლება, ჩვენის ღრმა რწმენით მხოლოდ ორი პირობით: თუ კავკასია და კერძოდ საქართველო საკმაოდ ძლიერი იქნება, ჩრდილეთის მეზობლის ექსპანსიის შეჩერებას შესძლებს და თავის დამოუკიდებელ ცხოვრებას უზრუნველჰყოფს. აი, ვიმუშაოთ ჩვენც დაუღალავად ამ პირობების შესაქმნელად. მანამდე კი ამ ნაწილების გამო ცრუ პატრიოტული წუწუნი, ერთი ორომტრიალის დაყენება და დემაგოგიის მიზნით წარმოებული კომპანია, „მუწუკზე ფიქრი იქნება, როდესაც თავსა გვჭრიან“. აი ჟურნალ „კავკასიის“ გარკვეული, ჩამოყალიბებული პოზიცია ამ საკითხზე. ის აქაც, ემიგრაციაში თავის მხრით, შეძლების და გვარად, იღწვის მხოლოდ იმისათვის, რომ ეს პირობები მომზადდეს. პირველ რიგში კი მას მიაჩნია კავკასიის ყველა ერების ძმური, მეგობრული, მტკიცე კავშირი მათი სრული თანასწორობის ნიადაგზე არა მხოლოდ სიტყვით, არამედ საქმით. ის იღწვის იმ ძმურ ატმოსფეროს შესაქმნელად, რომელიც გაგვიადვილებს ერთმანეთის გაგებას, გინდ სხვა და სხვა შეხედულებაც გვქონდეს ზოგიერთ საკითხებზე, აღსადგენად ურთი-ერთ შორის ნდობის, რომლის გარეშე ყოვლად შეუძლებელია რაიმე დადებითი საქმის გაკეთება.

რომელ გულწრფელ ქართველს მოუბრუნდება ენა, რომ ეს წმინდა, საშვილისშვილო საქმე დასძრახოს!

დ. საღირაშვილი

ს ო უ ო

ეს მეორედ ესტუმრა ბ. შავიშვილი სოშოს მოხსენებით. პირველი მისი მოხსენება დაახლოებით მარიამობისთვის შუა რიცხვებში მოხდა, სადაც მომხსენებელი აღნიშნავდა, ერთა ლიგა და ინტერნაციონალური ერთა უნიონის უდიდეს მნიშვნელობას; „ფრონტ პოპულერის“ აუცილებლობას და მის მნიშვნელობას ერთა თვითგამორკვევისა და მისი სამართლიანი გადაწყვეტის გზით. აქაურმა სოციალ დემოკრატებმა, განსაკუთრებით არსენიძის მომხრეებმა, მადლობის ნიშნად, დიდი ზეიმი გადაუხადა, ბანკეტის სახით. მეორე მოხსენება, რომელიც ღვინობისთვის მოეწყო, სრულებით წინააღმდეგი იყო პირველისა. ბ-ნი შავიშვილი ამბობს, რომ მიუნხენის შეთანხმების შემდეგ, ბევრი რამ შეიცვალა მის აზროვნებაში, რადგან ერთა ლიგა, რომელზედაც მე დიდ იმედებს ვამყარებდი ჩემი ყენევაში ყოფნისას, და მთელი ჩემი მუშაობა უნიონში, უნაყოფო გამოდგა. საბოლოოდ დარჩა ლიგა არა ერთა სამართლიანობისა, არამედ ერთა სიცრუეზე აშენებული ხუხულა, რომელსაც არავითარი მნიშვნელობა აღარა აქვს ერთა შეგნებაში და რამე საქმეების მოგვარებაში. მე გულწრფელად უნდა აღვნიშნო — ამბობს მომხსენებელი, — რომ მიუნხენის შეთანხმების შემდეგ, ბევრი რამ შეიცვალა ჩემს აზროვნებაში (ეს ფრაზა საშინელ აღელვებას იწვევს ბ. შავიშვილის პარტიულ მენშევიკ ამხანაგებში) და განსაკუთრებით ყველაზე დიდი მნიშვნელობა აქვს სწორედ იმას, რომ ამ ოთხთა შეთანხმების დროს საბჭოთა რუსეთი არავითარ კურსში არ იყო საქმისა.. აქვე ბ-ნი მომხსენებელს მოჰყავს უახლოესი მაგალითი პოლონეთ-ლატვიის შეთანხმებისა, როცა ლატვია, დარწმუნებული საბჭოთა რუსეთის დახმარებაში, პოლონეთს დიდ წინააღმდეგობას უწევდა, მაგრამ რომ დარწმუნდა, ეს მხოლოდ დაპირებები იყო და სხვა არაფერი, პოლონეთის ულტიმატუმი ულაპარაკოდ მიიღო. მაშასადამე, ასკვნის მომხსენებელი, ასეთივეა ყველა ის პაქტები; რომელიც რუსეთსა აქვს დღეს ზოგიერთ სახელმწიფოებთან. ამაში დღეს დარწმუნდა ბევრი სახელმწიფოს მეთაური და ჩვენ უნდა ვისურვოთ, რომ მალე ყველამ ზურგი უჩვენოს მოსკოვს, რომელიც აუცილებლად საშინელ საფრთხეს უმზადებს ევროპასა და კაცობრიობას. და აი, მაშინ ალბად, ქართველი ხალხი, რომელიც კი არ არის ეროვნული უმცირესობა, რომელიმე სახელმწიფოში, არამედ ერთი დიდი ეროვნული ერთეული, და მისი ეროვნული სახეობა უნდა აღსდგეს.

შეკითხვების შემდეგ, არსებითს კამათში, ბ-ნმა ჭირაქაძემ აღნიშნა რომ ბ-ნი შავიშვილს დღეს სრულიად სწორადა აქვს გაგებული დღევანდელი მდგომარეობა. ბ-ნი ორაგველიძეს, წევრს ისეთი დაგჯუფებისა, როგორც „სოც. აზრია“ რა თქმა უნდა, ძალიანა სწყინს და უკვირს, რომ მომხსენებელმა სამართლიანად მიიჩნია ეს ოთხთა შეთანხმება ჩეხოსლოვაკიის საკითხში; ალბად მას დაზეპირებული აქვს ნაკარნახევი „სოციალისტური აზრისა“.... „ამ გზაზე ყველაზე მნიშვნელოვანი და რეალური ნაბიჯია გადადგმული რუსეთ-საფრანგეთის პაქტი, რომე-

ლიც ურთიერთის დახმარებას მოასწავებსო. ფაშიზმის წინააღმდეგ ერთა ლიგის თანხმობისა და სანქციების ქვეშ... რაც არ უნდა ძლიერი იყოს ჩვენი სიძულვილი საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ, ეს პაქტი ჩვენ დადებითად მიგვაჩნია“-ო.

საერთოდ ყველა სოციალ დემოკრატები დიდ უკმაყოფილებას გამოსთქვამენ. საბოლოოდ ბ-ნი შავიშვილი უპასუხებს: არ არის საკმარისი იყო სოციალისტი, რომ გძულდეს ჰიტლერი ან რომელიმე დიქტატორი და ამიტომ 70 მილიონიანი ხალხი უსამართლობის მორევში ჩაახრჩო. ყველა ჩვენთაგანმა უნდა იაზროვნოს და ამ აზროვნების შედეგი უნდა იყოს, საქართველო და მისი განთავისუფლების საკითხი. ამიტომ, მე კიდევ ვიმეორებ, რომ მიუხედავად არის სამართლიანობა ერთა შეთანხმების საქმეში ბოლშევიზმის წინააღმდეგ.

შ. ბერეჟიანი

† ვახტანგ მაჩაბელი

„რად უნდა ცივსა სამარეს
ნაგრძნობი, ნააზრებია?“

ვაჟა

უღარდელი, აწ შორეული ყმაწვილობის ხანა, რბილი, თბილი მშობლიური ჰაერით მკვიდრად გვაკავშირებდა.

სწრაფად, მეყვსეულად შესწყდა მოწათფობის ჟამი, — უღმობელმა ცხოვრებამ გადაგვტყორცნა სხვაგან, — და უცხო პირობებში, უცხო მიწას მიებარა — ოცდაცამეტი წლის ვახტანგი.

წრფელი გულით, სიცოცხლით აღსავსე ძარღვიანი სხეულით, მოძრავი — მოუსვენრად მომქმედი, შეუწყვეტლივ მოფიქრე, აზრებით უხვად მჩქეფარე, მომხიბლავი შუქით განათებული დიდრონი ლამაზი თვალებით — ასეთი გვიყვარდა ვახტანგი და მას უყვარდით.

მეგობართ დაგვეკარგა გულუხვი, გაჭირვებაში კეთილ-გრძნობიერი, სამართლიანი, პირდაპირი და ერთგული ტოლ-ამხანაგი.

თბილისში, საპიორთა ყოფილ ქუჩაზე, სახლის პირველ სართულში, ვახტანგის მამის, ცნობილ მოღვაწის მიშო მაჩაბლის ბინასა ჰქონდა ახალგაზრდათათვის ის მომხიბლაობაც, რომელსაც ხელს უწყობდა ორი ლამაზი გასათხოვარი ქალი. უფრო ახალგაზრდები შორი-ახლოს ვიდექით. ჩვენზე უნცროსი, 14—16 წლის ვახტანგი, თავისი გონებამახვილობით იპყრობდა ყურადღებას უფროს ამხანაგებისას. მიბარებულმა თბილისის ყოფილ პირველ გიმნაზიაში, მაშინვე გამოიჩინა მან თავისი დამოუკიდებელი ხასიათი და მასწავლებლებთან შეჯახებაში შექმნა აურზაური, რომელიც მოწათფეთა შორის მუდამ იწვევს თანაგრძნობას და მეტადრე მაშინდელ რევოლუციონური გუნების ხანაში.

ვახტანგი მოხვდა უფროს ამხანაგების წრეში: ჰადრაკი, რეფერატები, კამათი — ყმაწვილური სჯა-ბაასი იყო ჩვენთვის თითქოს ცხოვრების განაპირას ყოფნა, იმდენად არ გვესმოდა მოვლენათა ის ნამდვილი ვითარება და ჩვენი ბუნებრივი აღზრდისათვის საშიშროება, რომელმაც უცაბედად შეგვაწყვეტინა ჩვენი უზრუნველი დროის ტარება.

იტალიის გზით ვახტანგი შემოგვიერთდა საფრანგეთში, და ჩვენი თაობისათვის ნაცადი ჭირ-ვარამის, ლუკმა პურისათვის ბრძოლის აუტანელი პირობები — მან გაიარა მხნედ და ამაყად, როგორც დღეს დახვდა სიკვდილსაც.

უკანასკნელი ოთხიოდე წლის განმავლობაში ბედმა მას, თითქო, გაუღიმა: ვახტანგს შეეძინა ცოლ-შვილი და მოეწყო მისთვის შესაფერ სამსახურში.

დღეს ჩვენ დავსტირით საყვარელ მეგობარს და ჩვენი თაობა გლოვობს ერთ თავის უნიჭიერესთაგანს წევრს.

საზღვარგარეთელ ჩვენი თაობისათვის, ვახტანგი დარჩება უებრო მაგალითად გაცრუებული იმედებისა, მიწაზედ ვერ მიღწეული მისწრაფებისა, თავის სასიკვდილოდ დახარჯული უამრავ ძალ-ღონისა.

უზომო ზომის ნატვრანი — უსაფუძვლოდ მონდომილი, უზომო მოქმედების სურვილები — უასპარეზოდ ნატრული, უზომო განცდად ქცეული, არა მიწიერად შეთვისებული წუთი-სოფლის ამაოება — ჩვენი თაობის დამახასიათებელია.

გარდატეხის ხანას, ცხოვრების უცაბედი ნახტომი ჰქმნის გაუთვალისწინებელ პირობებს პოლიტიკურ-ეკონომიური წყობისას, — შობს მოულოდნელ საზოგადოებრივ მოთხოვნილებებს და უტოვებს მოუმზადებელ თაობას „კლდეთა და ღრეთა“ — „უგზო-უკვლოდ“ სავალად. ამ თაობას, სულით ობლად ქმნილს, უმასწავლებლოდ, უოსტატოდ, უხელმძღვანელოდ დატოვებულს — დასჭირდება კიდევ ბევრი ვაი-ვაგლახი საკუთარი გზის გასაკაფავად.

ცხოვრება არ ზოგავს უზომო ვნებათა ღელვას — სააქაო აღმშენებლობისათვის მოითხოვს ზომას, ზოგჯერ ზომიერებასაც.

მაცხოვრის სათნოებრივი მოთმინება — შემოქმედებითი სიყვარული და უკვდავების ნიჭი უცნობი დარჩა ამ თაობისათვის.

თუ გვეღირსა როდისმე გამარჯვებით შეუერთდეთ იმ თაობას, რომელსაც წილად ხვდა ადგილობრივი შეგუებისათვის ჩვენზე მძიმე უღელი და მეტი უნარი, — შემოგვაკლდება ნიჭიერი, მცოდნე, გამჭირიანი ვახტანგი — უდროოდ დაღუპული სავალი გზების ძიების უამსა.

როცა, არაჩვეულებრივი მუსიკალური სმენით აღჭურვილი ვახტანგი ასულდგმულედა სიმებს — ამ ძველ ნაცნობ ჰანგებში იშლებოდა თბილისის ზაფხული, ნაადრევად დამჭკნარი თავისუფლების ვარდები, ლამაზი სახეები ჩვენი ტოლ-ქალწულებისა.

დაიწვა ვახტანგი — ველარ მოვისმენტ მის აღელვებულ ლაპარაკს, ვერც მის ლამაზსა დაკვრას...

შორეული აზრის კიდევ მოხუცებული დედა დასტირის სანუგეშოდ აღზრდილ ერთად ერთ ვაჟს! დები დასტირიან საუკეთესო ძმასა.

საუკუნოდ იყოს ხსენება მისი.

გ. ჯაყელი

29 აგვისტო ბერლინში

კვირას, 4 ენკენისთვის „ნოლენდორფ კაზინო“-ში შესდგა ბერლინის ქართველთა საზოგადო კრება 29 აგვისტოს აჯანყების 14 წლის თავის აღსანიშნავად.

ბერლინის კოლონიის თავმჯდომარემ, ბ-ნმა ა. კიზირიამ, მოაგონა რა კრებას ამ დღის მნიშვნელობა ქართველ ხალხისათვის, იმედი გამოსთქვა, რომ უბრალოდ არ ჩაივლის მრავლად დაღვრილი სისხლი და ახლო არის ჟამი, როცა ქართველი ხალხი მიაღწევს თავის ბრძოლის მიზანს. კრებამ თავმჯდომარის წინადადებით, ორი წუთით ფეხზე ადგომით და სრულის დუმილით პატივი სცა აგვისტოს დღეებში დაღუპულ მსხვერპლთა ხსოვნას.

შემდეგ თავმჯდომარემ ცნობად მოახსენა, რომ გერმანიის ხელისუფლების მიერ, ამას წინად, დამტკიცებული ქართველებისათვის: „გეორგიშე ბერატუნგ სტელლე“ გადაკეთებულია უფრო დიდი მნიშვნელობის დაწესებულებად, სახელწოდებით: „კაუკაზიშე ვერტრაუნს სტელლედ“, რომლის მეთაურად დანიშნულია საქართველოს ყოფილი ელჩი გერმანიაში ბ. ვ. ახმეტელი. კრებამ ამ სასიხარულო ცნობის გამო ოვაცია გაუკეთა ბ. ახმეტელს, რითაც გამოხატა გერმანიაში მყოფ ქართველთა საერთო რწმენა, რომ ბ. ვ. ახმეტელი სავსებით შეეფერება ამ თანამდებობას და მის მომავალ საპასუხისმგებლო მუშაობაში სრული დახმარება აღუთქვა.

კრებამ გერმანიის ხელისუფლებას ამ განსაკუთრებული ყურადღებისათვის, მთელი კავკასიის ხალხებისადმი და კერძოდ ქართველებისადმი უღრმესი მადლობა გაუგზავნა. შეკრებილი ქართველობა, მომავალით დაიმედებული, მხიარულად და ნასიამოვნები დაიშალა, რასაც დიდი ხანია ბერლინის ქართმელობა არ მოსწრებია. „კაუკაზიშე ვერტრაუნს სტელლეს“ დაარსებამა და განსაკუთრებით, მის ხელმძღვანელად ბ-ნი ვლ. ახმეტელის დანიშვნამ, თუ რა კმაყოფილება გამოიწვია აქაურ ქართველობაში ისიც გვიჩვენებს, რომ ამავე საღამოს, ერთმა ნაწილმა ქართველობისამ, ბ. ბ. მიხეილ წერეთლისა და აკაკი პაპავას ინიციატივით, განსაკუთრებული საღამო გაუგზავნა ყოფილ ელჩს ბ. ახმეტელს. ვუსურვოთ ამ ახალ, მთლიან კავკასიისათვის შექმნილ ორგანოს, სრული გამარჯვება.

დამსწრე

ზ. ავალიშვილი: — „თეიმურაზ პირველი და მისი პოემა წამება ქეთევან დედოფლისა“.

1. სათაურისა და წინასიტყვაობის გარშემო.

ზ. ავალიშვილის „თეიმურაზ პირველი და მისი პოემა წამება ქეთევან დედოფლისა“-ის სამი ნაკვეთი შარშან ამ ჟურნალში იყო მოთავსებული („კავკასია“ № № 3, 4 და 5).

აწ მათ დაერთო შესავალი და დამატება და გამოქვეყნებულია 160 გვერდიან წიგნად.

ავტორი შესავალში გვიზიარებს: „ამ ახალ გამოცემაში ზოგი რამ დამატებულია. სულ ახალია ეს წინასიტყვაობა“-ო.

ეს კარი, ზ. ავალიშვილის მიერ შესავლად წოდებული, იხსნება ევროპიდან საქართველოზე და ისტორიის სწორედ იმ ამბავზე, რომელმაც ანდრია გრიფიუსს მასალა მიაწოდა ხუთ მოქმედებიან „ქეთევან ქართველის“ ტრადედიის დასაწერად.

ვილჰელმ შერერი, თავის, გერმანულ ლიტერატურის ისტორიაში, ანდრია გრიფიუსის ეპოქის აღსაბეჭდათ, აღნიშნავს გერმანულ დრამატურგის დაბადებას შექსპირის სიკვდილის წელს — და მის მიცვალებას კი, შექსპირის დაბადების ასი წლის თავზედ; ასე რომ შექსპირ-გრიფიუსის სიცოცხლის ხანა თითქოს სრულ საუკუნედ მოგვეჩვენება... ეს ქრონოლოგიური შეუღლება, ნაკლებ ხელოვნური და ჩვენთვის უფრო მახლობელიც გახდება, როცა შორეულ შირაზში ზ. ავალიშვილი გაგვაცნობს ინგლისელ, „რენესანსის კაცს“ — პოეტ-დიპლომატს თომას ჰერბერტს.

წინასიტყვაობაში კი, ზ. ავალიშვილთან ერთად, ჩვენთვის საგულისხმოა სხვა თარიღები — ქართული სინამდვილისა, და ეს სწორედ გრიფიუსის „ქეთევან ქართველის“ ტრადედიის შინაარსს ეკუთვნის. ქართველ მწერლისათვის მნიშვნელოვანია, რომ გრიფიუსს: „საქართველოში მომხდარი, შაჰ-აბაზის დროინდელ ამბავთა მგლოვიარე სურათი ხომ მთელ ტრადედიას საფუძვლად უდევს“-ო.

მკვლევარისათვის ისმება ბევრი ამოცანა; ის ეხება თვით ტრადედიის სიტყვა-კაზმულ ღირებულებას, ავტორის ვინაობას და მის ხასიათს, დაწერის ხანას და მეტადრე ჩერდება გერმანული ნაწარმოების ფრანგულ წყაროზედ. უკანასკნელი, კლოდ მალენგრის თხზულებაა: — მე-17 საუკუნის პირველი მესამედის ქართული ისტორიის საყურადღებო ანარეკლი, რომლის შინაარსსა, შეფასებასა და განმარტებას გვაძლევს მკვლევარი. იგი უთითებს იმაზეც, რომ კლოდ მალენგრის „ჩვენი დროის ტრადიკული ისტორიები“ ვერ ჩაითვლება გრიფიუსას ერთად ერთ წყაროდ. ზ. ავალიშვილის თვალწინ ბუნებრივად დგება სახე იტალიელი დიპლომატ-მოგზაურისა, პეტრე დელლა ვალლესი...

არ გავჩერდებით ამ წყაროთა ძიების მნიშვნელობაზე — თვით ავტორიც გვეუბნება: „ეს მისი საქმე იყოს, ვინც შემდეგში მოისურვებს

ამ ტრადიციის წარმოშობა და წყაროები უფრო დაწვრილებით შეისწავლოს“-ო. მართლაც, ზ. ავალიშვილმა ამ მომავალი მკვლევარის შენობას უკვე აუგო ფართო ბჭე-კარი; მისი აზრით, ამ ხუროთ-მოძღვრობის აღსრულება კარგი იქნებოდა „დოქტორის ხარისხის შესაძენად რომელიმე ახალგაზრდა ქართველისათვის გერმანიაში“-ო.

პეტრე დელლა ვალლეზე კი მაინც უნდა ვსთქვათ, რომ მის მოღვაწეობას, ზ. ავალიშვილისათვის, როგორც სჩანს, უნდა ჰქონოდა კიდევ სხვა მნიშვნელობაც.

ვგულისხმობთ მოვლენათა იმ აუცილებელ შეგრძნობას, რომელიც აძლევს შემომქმედს საშუალებას განახორციელოს თავისი წადილი — ამ შემთხვევაში კი დააწყოს მოთხრობის აგებულება, მონახოს წიგნისათვის შესაფერი სათაური.

პ. დელლა ვალლე უთუოდ არის მკვლევარ-მწერლისათვის საგულისხმო აღმაფრენის მიმნიჭებელი.

ახოვანი ქეთევან დედოფლის არაჩვეულებრივი სიმაგრე, მისი მაღალი ღირსების ღვაწლი ღრმა დაღს ასვამს იტალიელ მოგზაურს; იგი პოლიტიკურად არ იყო ქეთევანისა და ქართველობის დამცველი, პირიქით, სახელმწიფოებრივი ანგარიშით ის ცდილობს თავისი მოკავშირის, შაჰ-აბაზის საქციელი გაამართლოს კიდევ; მაგრამ ადამიანური და ქრისტიანული ძალა სძლევს და დელლა ვალლეს სწყურის ქეთევანის ხოტბა: „მასზე ან პოემა ანდა ისტორია იქნებოდა დასაწერი. ხოლო არცა ვარ მოცლილი რომ ისე ვსთქვა, როგორც შეეფერება საგნის სიდიადეს, და ვერც ჩემი ბეჭები ესოდენ მძიმე ტვირთს აიტანდნენ“-ო.

აქ ზრახვად დარჩენილი მძიმე „ტვირთი“, გერმანულმა და ქართულმა ხელოვნებამ — ქეთევანისა სადიდებლად — აიტანეს, და რაც არ დასცალდა იტალიელს — აღასრულეს. ამ ხელოვნების მიღწევებს, დელლა ვალლეს საპასუხოდ, მკვლევარი მკაფიოდ გვაგრძნობინებს წინასიტყვაობა — შესავლის პირველივე გვერდიდან; მისი აზრით, თეიმურაზ პირველის „წამება ქეთევან დედოფლის“ პოემით — ქართულმა სიტყვა-კაზმულ მწერლობამ თავისი ვალი მოიხადა ღვაწლ-მრავალი წმინდანის წინაშე.

მწერალს, ერთგვარი სიამაყით, სურს ამ გადახდილი ვალის გრძნობა აღიბეჭდოს თვით წიგნის სათაურში; თორემ კვლევის დროს ის მოსცილდება მეფე-პოეტის მაჯამა-შაირებს და გვაძლევს მაშინდელ ეროვნულ-პოლიტიკური მსვლელობის უფრო სრულ სურათს, გარნა ქართულ პოემას ის მაინცა ხდის თავისი თხრობის დედა-ბოძად.

წინასიტყვაობა — შესავალში აღნიშნული ავტორის უმთავრეს ცდად, თითქოს, თეიმურაზის პოემაა, რომელსაც იგი: „არკვევს როგორც სალიტერატურო ნაწარმოებს და საისტორიო ჩვენებას“, (გვ. 34) — ჩვენ ვერ დაგვაკმაყოფილებს; თვით წინასიტყვაობა თავისი უხვი მრავალფერობით ამას ეწინააღმდეგება; ავტორმა ეს კარგად იცის; „პოემისათვის“ სწერს წიგნის პირველ თავს — და მეორე თავში კი, როცა ის უფრო აღრმავეებს „საისტორიო ჩვენებას“, მას დასჭირდე-

ბა ახსნა-განმარტება მეორე წინასიტყვაობის სახით (გვ.51 — 52). იქ თავისი შრომის ახალ გაშუქებაში ავტორი ამჟღავნებს, რომ პოემა მისთვის მხოლოდ მიდგომის საშუალებაა და ნამდვილი მიზანი კი: გარკვეული ეპოქის პოლიტიკური ეპილოგი; სახელდობრ, თეიმურაზის ორჭოფულ პოლიტიკაზე საბოლოო გამარჯვება, როსტომ მეფის სახით, ირანული მიმართულებისა.

ავტორი გვეტყვის იმასაც, რომ მეჩვიდმეტე საუკუნის შესასწავლად თუ რასმეს ბეჭდავს, მხოლოდ იმისათვის, რათა: „რაც აქ ახალია და აქამდინ უცნობი, თუ კი არის ასეთი რამ, არ დაიკარგოს“-ო.

მკვლევარის თავმდაბლობას თავი რომ დავანებოთ, აქ არის სხვა მნიშვნელოვანი მიზეზიც: ის ეძებს თანაგრძნობას თავისი ნამდვილი პოლიტიკურ-ისტორიული მიზნის მისაღწევად; ის გვეუბნება, თუ „გვსურს იმდროინდელი სინამდვილე ვიცოდეთ“ — ეს არ გვეღირსება, ვიდრე მაშინდელი „ნამდვილი ვითარება პოლიტიკური, ზნეობრივი და სარწმუნოებრივი არ გვექნება გათვალისწინებული“-ო; ეს აუცილებელია დღევანდელ თვითგამორკვევისათვისაც, გარნა ეს მოითხოვდა ვრცელ შრომას „შაჰაბაზის დროინდელ საქართველოზე“-ო. ავტორს ეს შრომა ნაწილობრივ განზრახულიც ჰქონია, მაგრამ: „ძნელი სათქმელია, რომ საამისო მოთხოვნილება იყოს. ამ პირობებში, ზედმეტ და უმიზნო ფუფუნებად ჩაითვლებოდა“-ო.

ამ მწარე საყვედურს გვეტყვის ავტორი, თითქო არა მკითხველ საზოგადოების, არამედ, მართლაც დელლა ვალლეს მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად სწერდეს თავის წიგნსა.

მკვლევარი მაინც იძულებული ხდება გაკვრით, ოსტატურად, მოხდენილი სიმოკლით, შეეხოს ყველა მაშინდელ პოლიტიკურ, ზნეობრივ და სარწმუნოებრივ საკითხს და გვასწავლის მრავალ ახალ გზა-ბილიკს ეროვნულ ცხოვრების უფრო სრულ გაგებისათვის.

პოეტის „გრძელი სიტყვა მოკლედ ითქმის“ — გახდება მწერლისათვის ბუნებრივ საჭიროებად; კაზმულ-მწერლობაზე დაყრდნობით იგი მისცემს თავის მეცნიერულ კვლევა-ძიებას განსაკუთრებულ ელფერს და თავისებურებას, რომლის გუნების თვისებად დარჩება თეიმურაზის პოემა და გრიფიუსის ტრალედიის აჩრდილი — შესავლად ქცეული წიგნს ბოლომდე მისდევს.

გრიფიუსმა, ევროპაში მაშინ არსებული მძლავრი კლასიციზმის გავლენით, დელლა ვალლეს განზრახულ ხოტბას — ტრალედიის სხეული მისცა.

არისტოტელის პოეტიკის მიხედვით, ტრალედია არის უზენაესი საშუალება სამღრთო სიბრძნის გამომჟღავნებისათვის.

ქართულ მწერლობას არ ეღირსა ტრალედიის ძალა. ნასწავლმა თეიმურაზმა იცოდა, რომ „არისტოტელმა აჯობა ყველასა სიბრძნე — მქონებელსა“-ო; მაგრამ მეფე - პოეტისათვის სხვა გავლენა იყო უფრო მკვიდრი და მან თავისი დედის სადიდებლად ირჩია შაირობა, რუსთველის ანდერძით: „შაირობა პირველადვე სიბრძნისაა ერთი დარ-

გი, სამღრთო საღმრთოდ გასაგონი“. მაგრამ, თეიმურაზმა შაირობას, პირველმა, მისცა ისტორიული თხრობის შინაარსი და ეს დღემდე რჩება ქართულ პოეზიის ადათად.

ამ ისტორიული მოწმობის ნიადაგზე ჩვენ მთლად ვზორდებით არისტოტელის პოეტიკას, რომლისათვის ფაბულა-ამბავი სულ უმნიშვნელო რამ იყო. ამგვარადვე, მეჩვიდმეტე საუკუნის ეროვნული მიდრეკილებების მწერლობა ეცილება „უსაქმურ“ რუსთველს; რუსთველისათვის, არისტოტელისამებრ, ფასობდა არა ნედლი მასალა „მარგალიტი ობოლი“, ნამდვილად ნაპოვნი ან ამბავად ნათქვამი, არამედ განყენებული სიბრძნე, თუნდაც მიწიერ წადილად ქცეული და მიჯნურის საქმიანი ხელობითა, გრძელ ლექსად წყობილი მარგალიტი.

„მიჯნურობა“ — გრიფიუსის ტრადიციისაც მთავარი კვანძია, ჩვენთვის კი იგი ფასობს არა „სამგლოვიარო მოქმედების“ ბრძნული წყობით, არამედ თავისი ისტორიული შინაარსით.

თეიმურაზის „წამებაც“ ისტორიული მოწმობაა; იგი განსხვავდება პოეტის სხვა „უსაქმურ“ სამიჯნურო პოემებისაგან, რომლებისათვის ქრისტიანული აღორძინების მოსურნენი მკაცრად ჰკიცხავენ; თუმცა უნდა ითქვას, რომ მეფე-პოეტი, „შვიდთა კრებათათვის“, თანაგრძნობით ანგარიშს უწევდა ზოგთა სარწმუნოებრივ - პოლიტიკურ მიდრეკილებას და ზ. ავალიშვილი მას სამართლიანად უწოდებს: „მართლმადიდებელ მიმდევრად რუსთაველისა“.

მაგრამ გრიფიუსის ტრადიციაში არის კიდევ სხვა მძლავრი ძახილი, რომელიც აკლდა დელლა ვალლეს: ის პოლიტიკურად თანაუგრძნობდა ქართველთა ბრძოლას.

თეიმურაზის „წამება“ გარეშე ისტორიული მოწმობისა, აღსავსეა ლირიზმით და ტრალიზმითაც; გასაგებიც არის: დედის დაღუპვაში დამნაშავე შვილი, მას, საშინელი ტანჯვითა „ზეცას წასულსა“, უძღვნის შაირებს, „სიბრძნისა მოყვარე გულით“ უყრის მაჯამას. მაგრამ თეიმურაზის შემოქმედება, ვახუშტისამებრ რომ ვსთქვათ, „განყოფის“ ხანის ნაყოფია, მას აკლია „ერთობის“ დროის პოლიტიკურად მიზანშეწონილი დიალექტიკა. ამ მხრივ აგიოგრაფიული გემოვნებითაც განსხვავდება იგი „ერთობის“ სამზადის დროისაგანაც, როცა იოანე საბანის ძე ეროვნულ-პოლიტიკური შეგნებით ამკობდა აბო ტფილელს.

გრიფიუსის ისტორიულ-პოლიტიკური განცდა კი უფრო ენათესავება ქართულ „ერთობის“ ხანას და ამ მხრივ ჩვენთვის თითქოს სადღეისოა; ეს ეროვნული შეგნების ჰანგი მკვლევარის ყურადღებას იპყრობს.

მკვლევარი გვიხსნის, რომ გრიფიუსი იყო შვილი ოცდაათ წლოვანი ომისა, რომლის ასპარეზად და მსხვერპლად მისი სამშობლო გერმანეთი გახდა.

„ამისათვის არც საკვირველია რომ მან ასე ღრმად და გულწრფელად იგრძნო საქართველოს სახიფათო და შეუპოვარი ბრძოლა სპარსელთა ძალადობის წინააღმდეგ, მისი სისხლიანი წყლული, მისი მონობის სიმწარე და განთავისუფლების წყურვილი“-ო.

ავტორს მოჰყავს გერმანული ტრადიციის რამოდენიმე, ქართულად ნათარგმნი, ნიმუში.

„ტყვე-ქალწულთა“ გალობაში ისმის ეროვნული ბრძოლის იმედიანი ძახილი, რომელიც, სამშობლოს საზღვარ-გარედ იძულებით მყოფ ქალ-ვაჟისათვის, ნიადაგ სადღეისოა, მარად აღმფრთოვანებელი.

აქ, ქეთევან დედოფლის წარუხოციელი სახე იქცევა სამშობლოსათვის თავდადების აჩრდილად.

„ტკბილო მხარევ ... შესწყვიტე ხანგრძლივი ჩივილი და სიხარულად აქციე შენი წუხილი!

„ნაცრიდან მხიარულად აღმართე დამსხვრეული სხეული!

„სთქვი ახალი სასიხარულო სიმღერანი, — რადგან აწ სრბოლაშია შენი კეთილდღეობა ...

„შესძახეთ: საქართველო, გაგიმარჯოს!...

„იგალობეთ, რომ იგი წუხილშია ც გამთელდა და ბორკილებშია ც თავისუფალი იყო!...

„იგალობეთ, რომ პერობილიცა — იგი მძლავრია და თავი თვისი ჰპოვა მან!“

ხორაზე დამწვარი დედოფლის სხეული — ნაცრიდან აღსდგება სასიყვარულო ცოცხალ ტანად, „განცდილი სიმტკიცის“ სათაყვანისმცემლო მაგალითად და ჩვენი სადღეისო ყურადღებისა და ცოდნა-მოყვარეობისათვის — ძვირფას ლარად; და ავტორი უსურვებს გრიფიუსის ტრადიციას მალე იქმნას ქართულად გადმოთარგმნილი...

წინასიტყვაობიდან ბოლომდე, ზ. ავალიშვილის შრომა, რასაკვირველია ფართო კვლევა-ძიების ასპარეზია. დასაწყისში, შესაძლოა, ჯერ არა მიწევნილ მკითხველზე ცოტა ცივ-მეცნიერული შთაბეჭდილებაც მოახდინოს. ნამდვილად კი, ეს წიგნი იმნაირი საგანია, რომელიც არა თუ დამწვარ ძველ მუხათა ხორას ნეშტია — ცივი ნაცარი, არამედ მხურვალე ნაკვერცხალია — ისევ მწვავე სინამდვილისათვის ახალი ცეცხლის გამაღვივებელი.

გ. ჯაყელი

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია

ჟურნალ „კავკაზის“ რედაქციამ მიიღო განსახილველად „ახალგაზრდა“ მენშევიკების ლიტერატურა. განვიხილოთ.

ჯერჯერობით სამი წიგნაკია, ერთნაირი სიგრძე სიგანისა და სხვა და სხვა სისქისა:

1. „ბრძოლა სამშობლოსათვის“ — ბ. ს. გოგიბერიძისა. 140 გვ. პარიზი 1938 წ.

2. „დანგრეული ოჯახი“ — ლეისპირელისა. 168 გვ. პარიზი 1938წ.

3. „მოგონება“ - მემუარები — ვ. ჩუბინიძისი. 95 გვ. პარიზი 1938 წ.

სერია! სერია: ემიგრაცია გამდიდრებულა მატერიალურად და, ეტყობა, მდიდრდება სულიერადაც. სამთავე წიგნაკს აზის მენშევიკური დალი, მაგრამ სხვა და სხვა ზომისა.

თავიდანვე უნდა ვსთქვათ, რომ ბ-ნ გოგიბერიძეს „ბრძოლა სამშობლოსათვის“ განსხვავდება საერთოდ მენშევიკურ უნიჭო ლიტერატურისა და ზემოაღნიშნულ დანარჩენ ორისაგან, როგორც გულწრფელობით, ისე ნაღვლიანი ტონით და თითქმის კარგი ქართული ენით. დაწერილია პატრიოტული ალტყინებით, ახალგაზრდული ცეცხლით და... მენშევიკური დალის მიმქრალობით. ეტყობა, განიცდის იმას, რაზედაცა სწერს და ეს კარგი ნიშანია ადამიანისათვისაც და მწერლისათვისაც.

მართალია, ამოცანა რომელიც დაუსახავს ავტორს, — 1924 წლის საერთო აჯანყების სახე გურიაში, — ვიწროა, მაგრამ სწორედ ამიტომ უფრო საინტერესო და მომგებიანი. მით უფრო, რომ ზოგიერთ დიდ პოლიტიკურ საკითხებსაც ეხება და ნაღვლიანად, მაგრამ გადაჭრილ და სწორე პასუხს იძლევა. მაგ., შეეძლო თუ არა იმ პირობებში, პოტენციალური ძალის გამოყენებით, საქართველოს გადარჩენა 1921 წ. და ამბობს: „... რაც საქართველოში მასალა მოიპოვებოდა ხალხისა თუ იარაღის მხრივ, და მეორე მხრივ, თვალები არ დაგვეხუჭა და დაგვენახა აშკარა მზადება რუსეთისა ჩვენზედ დასაცემად და ერი სულიერად მოგვემზადებინა ამ ომისათვის, იმ ძალას, რომელიც ჩვენ თავზედ დაგვესხა, ჩვენ ჩვენს დამოუკიდებლობას არ გავატანდით ... ასეთივე აზრისა იყო ბევრი ქართველი, ჩემი იქ ყოფნის დროს“.

ასეთივე აზრისა ვიყავით ჩვენც, — მაშინაც და ეხლაც და ეს იყო ერთერთი მთავარი სადაო საგანი ნაციონალისტური ოპოზიციისა და მენშევიკური ხელმძღვანელობის შორის. თავის მოფხანაც ნაგვიანევია, მაგრამ „ხელმძღვანელობას“ დღესაც არ ესმის ესა. ამიტომ ვფიქრობთ, ბ-ნ გოგიბერიძეს ნაღვლიან კრიტიკას, — პოლიტიკური დასკვნა აკლია: ესეთი ხელმძღვანელობა არ ვარგოდა, არ ვარგა და ვერც როდისმე ივარგებს. ასეთივე აზრისა იყო ბევრი ქართველი, ჩვენი იქ ყოფნის დროს — ბ-ნ გოგიბერიძეს სიტყვები რომ ვიხმაროთ — და არის დღესაც.

საერთოდ ბ-ნ გოგიბერიძეს წიგნაკი, ფრიად საინტერესოა არა დასკვნებით, არამედ როგორც შესასწავლი მასალა და საბუთი, რომ ხალხი, ქართველი ხალხი (გურიაშიაც კი) გამოფხიზლდა მარქსისტული ბურჟუაზიიდან და, მიუხადავად თანასწორი წნეხვისა მენშევიკებისა და ბოლშევიკებისაგან, ეროვნულ შეგნებას დაეწაფა. იგი უდანაშაულო მებრძოლის აღსარებაა, დამნაშავე ხელმძღვანელობის ქურუმთა მიმართ.

მეორე საინტერესო მომენტი ბ-ნ გოგიბერიძეს ამბებიდან, გახლავთ იდილიურ-რომანტიული სურათი, ყაჩაღებისა, ტერორისტებისა და კაცის მომტაცებელთა რევოლუციონერობა-პატრიოტობაზედ დახატული. აქ, ავტორი ცოტა გულუბრყვილობას იჩენს, ახალგაზრდობით რასაკვირველია, და არ იცნობს ისტორიას (რომ ყაჩაღობა, კაცის მოტაცება ცარცვა დუხჭირი ნარჩენი მოვლენა იყო გურიაში, როგორც განა-

პირა კუთხეში, ჯერ კიდევ წარსული საუკუნის სამოცდაათიან წლებამდე, როცა სამღვდელოება, თავადაზნაურობა და ხელმაგარი გლეხობაც კი — იტაცებდნენ და ოსმალეთის ბაზრებზე ჰყიდდნენ ტყვეებს; მერე ეს შეიცვალა უბრალო ფირალობითა და კონტრაბანდით) და ეტყობა, არც ჩვენი დროის ამბებს, როდესაც, ჩვენში მომხდარი „რევოლიუცია“ და არა რევოლიუცია დაახლოებით იმავე მეთოდებზე აეგო, მხოლოდ უფრო დიდი და ორგანიზაციული მასშტაბით. ესეთი „მაკედონური“ წესები, დრომოქმულად და დასაგმობად უნდა ჩაითვალოს, როგორც ყოველგან განათლებულ ქვეყნებში და უკვე არასაკადრისად ძველი ცივილიზაციის მატარებელი ქართველი ერისათვის. ყველა ეს მანწკავეები, ღლონტები, ობოლადეები, ფინთიხიძეები, სისონაები და არსენებიც, დროა, ჩაჰბარდნენ ისტორიას, თუ საქართველოსა სურს კვლავ გამოსვლა ეროვნულ სახელმწიფოებრივ გზაზედ. ავტორს, როგორც ფხიზელ ახალგაზრდას, მგონი ეს კარგად ესმის.

საინტერესოა ქალების ვაჟკაცური მონაწილეობა ბ-ნ გოგიბერიძეს აღწერილ ამბებში, რასაც, გადმოცემით, ადგილი ჰქონდა საქართველოს სხვა კუთხეებშიაც და ესეთი გაღვიძება, ისტორიულად ჩვენში ცნობილი და რუსების დროს გამქრალი, „ქართველი ქალობისა“, შესაძლოა, მომავლის საწინდარ დუღაბად იქცეს.

საინტერესოა მთელი რიგი თევდადებული ეპიზოდებისა, როგორც დამახასიათებელი ქართველი ერის სულისა და მთელი გვერდი (84) ამ სულის სხვა და სხვანაირად წარყვნისა.

აქ უნდა გავათავოთ ამ ფრიად საინტერესო წიგნის შესახებ ლაპარაკი, რადგან მისი მთავარი შინაარსი — 1924 წ. აჯანყება და მასში მონაწილე პოლიტიკურ პარტიათა და პირთა მონაწილეობა, ცოტა გაუბედავად შემოფარგლული ავტორისაგან, ნებისთ თუ უნებლიეთ გადადის თითქმის მენშევიკურ აპოლოგიაში, რაც, შესაძლებელია, მისაღებიც არის გურიის მასშტაბით, მაგრამ ყოველად უმწეოა საქართველოს მასშტაბით და საჭიროა ქართველი საზოგადოება ჯერ თითონაც გაეცნოს ამ წიგნს და ჩვენც ცალკე წერილით განვიხილავთ. დაუმატებთ მხოლოდ ერთს, რომ თვით ბ-ნი გოგიბერიძე, როგორც უშუალო მონაწილე ბრძოლისა, კეთილსინდისიერი მოწმეა, მაგრამ სცდება კია ზოგიერთ მოვლენებისა (მაგ. ორგანიზაციის იდეალობაში), პირთა (მაგ. ჯუღელის) და პასუხისმგებლობის შეფასებაში. ეს წიგნი, ყოველშემთხვევაში, დადებით მოვლენად უნდა ჩაითვალოს და საინტერესოდაც იკითხება.

**

სულ სხვა გემოვნებისაა ლეისპირელის მოთხრობა: „დანგრეული ოჯახი“ და იქვე ჩაკვებებული „ნუცა“, „ესკიზი“: „დამნაშავეა!“ ნეტავის მოუცლია ასეთი უნიჭო, უკბილო და უგემო არარაობისათვის? ესაა, ცხოვრებიდან კი არა, რეზინის მაგვარ „დამოუკიდებელ საქართველოდან“ ამოწერილი ნაღეჭი, მოთხრობა-დიალოგებად გადაკეთებული, საცა ნიშან-წყალი არ არის, არამც თუ „ღვთიური ნაპერწყალისა“,

არამედ ქართული ენისაც. ყველაფერს „კაზიონი“ შტამში აკრავს... რალაცა თხელი და უსულო სიტყვიერი პატრიოტობით და შესაცოდავი „ფსიქოლოგიზმით“. ქართულ სიტყვებსაც კი ვერ ვპოულობ, ამ არა ქართული ენით ნაბლაჯნისათვის: „ფალშივობაა“ თავიდან ბოლომდე. რისთვის, ღმერთო, რისთვის გაგიჩენია კალამი, თუ კი მენშევიზმით ნაღობ გონებას (?) შეუძლიან წერა ... ქანქანჩის იარაღითაც?... ბოდიში ქანქანჩების ამქართან.

**

მაგრამ, ამბობენ და დაიჯერებთ კიდევ თუ წაიკითხავთ, რომ ნამდვილი მენშევიკური კოლექტიური შემოქმედებითაა დაწერილი — მესამე წიგნაკი: „მემუარები ვ. ჩუბინიძისა“. ენა, თუ შესაძლებელია, ლეისპირელზედ უარესი; წიგნაკი — წითელ კანიანია, შავით დაბეჭდილი კარგ თეთრ ქაღალდზედ. წიგნი უვარგისია, როგორც კოლექტიური ნაწარმოები, მაგრამ ბევრ საინტერესო ცნობას შეხვდებით, რადგან უბრალო ადამიანის დაწერილია: ფაქტები ზოგი სწორია, დასკვნები ყველა, მენშევიკურად ყალბი.

პირველივე გვერდზე ნათქვამია, მაგ., რომ ქიათურის მუშები, შემადგენლობით მთლად და ცხოვრების პირობებით — სამ მეოთხედათ, იყვნენ მესაკუთრე გლეხები, ე.ი. საშუალოდ 2—3 თვეს მუშაობდნენ მაღაროში, დანარჩენ დროს უბრუნდებოდნენ სოფლის მუშაობას (ასე იყო, დაახლოვებით დანარჩენ მთელ საქართველოშიაც) და როგორ მოხდა რომ სწრედ ასეთ ხალხს აბრიყვებდა, გაკოტრებული თავად-აზნაურობიდან და სემინარიელთა წრიდან გამოსული მენშევიზმი — მარქსისტული იდეოლოგიით და „პროლეტარიატის დიქტატურის“ პერსპექტივებით? იმ პარაზიტული აბრუნდით, რომლითაც იკეთებდნენ თავიანთ საქმეს და საქართველოსას — აფუჭებდნენ. ადგილობრივ კოლორიტს არ არის მოკლებული ის გარემოებაც, რომ მადნის დღიურ მუშებში არ ყოფილა არც ერთი გურული ან მეგრელი (გვ. 6), სამაგიეროდ „დესეტნიკებად“ და „პრიკაშიკებად“ — უმეტესობა ამათგან შესდგებოდა (გვ. 13) და, ბ-ნ ვ. ჩუბინიძის აღწერით, უმგვან ექსპლოატაციას ეწეოდა ნამდვილი მუშებისა. აღსანიშნავია ვინმე ივანე ფუტკარაძეს ოინები (გვ. 15) და სხვ.

მერე, კაპიტალისტურ, მენშევიკურ და ბოლშევიკურ რეჟიმის პრიმიტიული შედარებაა, ასე ვსთქვათ, მუშების ეკონომიური მდგომარეობის მიხედვით და აქ ხელი ეტყობა უკვე კოლექტივის:

კაპიტალის ნაექსპლოატატორი მუშა დღეში იღებს —	1 მ. და 90კ.
მენშევიზმის დროს —	2 მ. და 20 კ.
ბოლშევიზმის დროს —	2 მ. და 50 კ.

სამაგიეროდ, ბოლშევიზმის დროს მუშამ უნდა იმუშაოს 10—12 საათი (მენშევიზმის დროს 8ს.) და საათში დატვირთოს 650 ფუთი მარგანეცი, ე.ი. დღეში 6500—7800 ფუთი. არ შეიძლება, ცოტა დაიჩლუტოს ეს ფუთი, რომ დასაჯერებელი გახდეს მკითხველისათვის? (გვ.20-25)

სამოქალაქო უფლებებიც საშინელია მუშებისათვის ბოლშევიკე-

ბის დროს, თორემ სხვა მოქალაქეთათვის რომ უარესია, ამას რა უჭირს? „...ბუნებით ველურმა მილიციის უფროსმა ალექსანდრე ვაშაძემ, ჯერ საშინლად სცემა და მერე მაუზერით დასჭრა ვაგონის მუშა ვლასა ბრეგვაძე. ამას გამოეხმაურა მტვირთავთა კავშირი და მოითხოვა აღ. ვაშაძის პსუხისგებაში მიცემა, მაგრამ ხელისუფლებამ (ბოლშევიკურმა) მას წარჩინება მისცა, მაზრის ინსტრუქტორად დანიშნა“. მართლაც დიდი უმსგავსოებაა. მაგრამ იქნება ამხანაგ ჩუბინიძეს ახსოვს მეორე შემთხვევა: ივანე ყაჩუხაშვილი იყო მილიციის უფროსად, „პრიტონის“ გახსნისა, ქალაქის თამაშისა და მექრთამეობისათვის, დატვირთულთა კავშირმა მოითხოვა მისი სამართალში მიცემა, მაგრამ ხელისუფლებამ (მენშევიკურმა) მას წარჩინება მისცა, ქუთაისის გუბერნიის გენერალ გუბერნატორად დანიშნა. როცა ამხანაგმა ივანე ყაჩუხაშვილმა ერთი ვინმე ვლასა ბრეგვაძეს მაგიერ, ათასი ვლასები და ბრეგვაძეები გაამათრახა, დასჭრა და დახოცა, სამეგრელო აიკლო, სამართალში მიცემის მგიერ, ხელისუფლებამ წარჩინება მისცა და შინაგან საქმეთა მინისტრის კანცელარიის უფროსად დანიშნა. მე აღარ მახსოვს, რა საქმენი საგმირონი ჩაიდინა „დირექტორობის“ დროს, მაგრამ უკვე გამოცხადდა, რომ ამხანაგი ივანე ყაჩუხაშვილი ინიშნება მთელი საქართველოს ლენერალ-პროკურორად. და როცა ერთმა გაზეთმა პროტესტი განაცხადა, რომ მექრთამეების დანიშვნა ლენერალ-პროკურორად ხელსაყრელი არ არის მოქალაქეთათვის, ხელისუფლებამ სამართალში მისცა ვეშაპელი — დიფამაციისათვის. სასამართლომ გამტყუნა ივანე ყაჩუხაშვილი: ვეშაპელს უფლება ჰქონდა ყაჩუხაშვილისათვის მექრთამე ეწოდებინაო!

სრულიად საქართველოს ლენერალ-პროკურორად ყაჩუხაშვილი ვერ გახდა, მაგრამ ამით არ დასრულდა მისი კარიერა. როდესაც მენშევიკურმა ხელისუფლებამ სრულიად საქართველო წააგო და სტამბოლში ამოყო თავი, საცა უკვე ევროპიელთა წარმომადგენლობა განაგებდა ოსმალეთის ბედს, — საკონსულო სასამართლოს თავმჯდომარედ წამოაყენა იგივე ივანე ყაჩუხაშვილი. ასეთი საქმეები ათასობით იყო და სად იყო მაშინ „მტვირთავთა კავშირი“, რომლის ხელმძღვანელნი მაშინ მთავრობასა, მუნიციპალიტეტსა, ერობასა, ადმინისტრაციასა, სასამართლოსა და სხვა და სხვა მაღალ სფეროებში ბრძანდებოდნენ — რომ პროტესტს არ აცხადებდნენ? არ შეიძლება, ძამიკო-ვალიკო ასეთი ორმაგი ბუღალტერიის წარმოება: ხომ ხედავ პოლიტიკური დუქანი ამით გაკოტრდა!

დამახასიათებელი წვრილმანია იმ დროისათვის, როცა ერეკლე მეფის სახელობის სკოლას ჩეხოვის სკოლად ნათლავდნენ, მიხაილოვის პროსპექტს — პლ.ეხანოვის პროსპექტად და მენშევიკურ გაზეთებს ზედ ეწერა: „P.C.D.P.Π.“, რომ ბოლშევიკურ რუსის გარნიზონისა და მენშევიკური გვარდიის „პაროლები“ც ყოფილა: „შომპოლი“ და „შტიკი“.

(გაგრძელება იქნება)

რ. გ.